

Een praktische gids met tips en aanbevelingen

Muziek in ieder Kind de projecten

**Naar verankering van
muziekeducatie in het
primair onderwijs**

Inhoudsopgave

Inleiding	4	10. Music in me	43
		De Lindenberg, Nijmegen	
Projecten 'Muziek in ieder Kind'		11. Ik ben muziek	47
1. Omdat muziek voor iedereen is	7	Trias, Rijswijk	
Het Leerorkest, Amsterdam		12. Overal muziek	52
2. MuziekTalent Express	11	Music Matters, Rotterdam	
Aslan Muziek Centrum, Amsterdam		13. De MuziekRoute	56
3. ZingZo!	13	Utrechts Centrum voor de Kunsten, Utrecht	
Muziekschool Amsterdam		14. Muziek maakt school	60
4. De Muziekbus	17	FluXus, Zaandam	
Stichting Beleven, Arnhem e.o.		15. Muziek en ik	64
5. Muziek in de Klas	20	Muzerie, Zwolle	
Edu-Art en KCG, provincie Gelderland		16. MuziekMakers!	69
6. De toon zetten	25	Papageno, landelijk	
Muziekschool Veendam, Muziekschool Oost-Groningen, Muziekschool Hunsingo en Centrum voor de Kunsten Zuid-Groningen, provincie Groningen		17. Classic Express en Bennie Briljant	73
7. Muziek Lab	28	Prinses Christina Concours, landelijk	
Muziekcentrum Zuid-Kennemerland, Haarlem e.o.		Conclusies en aanbevelingen	77
8. Jong geleerd...	34	Tips	83
Toeval Gezocht, Landsmeer		Colofon	86
9. Fraai Lawaai	38		
De Kubus, Lelystad			

* De projecten zijn in alfabetische volgorde op plaatsnaam/provincienaam opgenomen.

Inleiding

Muziekscholen, centra voor de kunsten en andere culturele organisaties richten zich steeds meer op het primair onderwijs. Deze ontwikkeling is onder andere gestimuleerd door het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP).

Eind 2009 startte het FCP de regeling Muziek in ieder Kind (MiK). Met dit programma wilde het Fonds muziekeducatie voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar toegankelijk maken en bevorderen. Dat gebeurde onder meer via stimuleringsubsidies waarmee onderzocht kon worden welke methodes en samenwerkingsverbanden effectief zijn.

Sinds de zomer van 2013 is de regeling afgesloten en is er binnen de afzonderlijke MiK-projecten waardevolle kennis en ervaring verkregen met betrekking tot de verschillende aanpakken. Met deze publicatie stelt het LKCA (Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst) in samenwerking met het FCP, de verworven kennis aan het werkveld ter beschikking, ter inspiratie voor nieuw te starten initiatieven. Zo kunnen er meer doorlopende leerlijnen en structurele samenwerkingsverbanden ontstaan.

In samenspraak met het FCP zijn een aantal inventarisatie- en borgingspunten benoemd die in veel MiK projecten een rol hebben gespeeld:

- Inbedding primair onderwijs
- Samenwerking met de omgeving
- Vakkennis
 - Bijscholing van groepsleerkrachten
 - Bijscholing van muziekvakdocenten
 - Methodiekontwikkeling
 - Leerlijnen muziekeducatie

In deze publicatie wordt per project de opgedane kennis op bovenstaande punten beschreven vanuit het motto 'niet iedereen hoeft

opnieuw het wiel uit te vinden'. Daarnaast is ook aan elke organisatie gevraagd of er nog organisatorische en/of financiële veranderingen hebben plaatsgevonden gedurende het project, en wat de effecten bij de leerlingen, leerkrachten en de muziekdocenten zijn geweest.

Deze publicatie is als een praktische gids opgezet, met concrete tips en verwijzingen naar documenten en websites. Na al de beschrijvingen van de MiK-projecten volgen de conclusies en aanbevelingen per onderwerp. De conclusies en aanbevelingen bevatten tevens praktische tips.

We hopen dat veel nieuwe initiatieven gebruik zullen maken van de opgedane kennis en dat daardoor komende projecten mede kunnen zorgen voor een structurele verankering van de muziekeducatie in het primair onderwijs.

1. Omdat muziek voor iedereen is

Het Leerorkest, Amsterdam

Het project

Het Leerorkest is een muziekeducatieprogramma dat kinderen in het basisonderwijs een algemene muzikale ontwikkeling door laat maken en een muziekinstrument leert bespelen. De lessen worden onder schooltijd en in het eigen schoolgebouw gegeven door professionele muzikanten.

Er wordt veel gezongen en naast Algemene Muzikale Vorming (AMV) oefenen alle kinderen wekelijks in schooltijd één uur groepsgewijs op een instrument. De kinderen maken vanaf het eerste jaar direct deel uit van een orkest en ze studeren orkestpartijen in. Elk jaar start een nieuw orkest met nieuwe leerlingen en stromen de anderen door naar het tweede-, derde- of vierdejaorsorkest. Zo functioneren er na verloop van tijd vier orkesten op de school. Na vier jaar stromen de meest getalenteerde en gemotiveerde kinderen door naar naschoolse talentorkesten (op eigen basisschool of voortgezet onderwijs) of naar het reguliere muziekonderwijs en wordt een begin gemaakt met een nieuwe cyclus van vier jaargangen voor een groep nieuwe basisschoolkinderen.

Inbedding primair onderwijs

Het Leerorkest is opgenomen in het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie in Amsterdam. Aan dit Basispakket ligt een convenant ten grondslag waarin is afgesproken dat iedere leerling binnen het primair onderwijs (PO) in Amsterdam iedere week minstens één uur muziekles krijgt. De scholen die samenwerken met Het Leerorkest kiezen bewust voor muziekactiviteiten als middel om kinderen te helpen zich te ontwikkelen. Zij nemen het Leerorkestconcept op in het curriculum van de school. Een doorlopende leerlijn Leerorkest bestaat uit een voortraject voor de groepen 1 tot en met 4 en een instrumentaal Leerorkest traject (inclusief zingen) voor de groepen 5 tot en met 8. Daarmee is er een muziekleerlijn voor de hele basisschoolloopbaan voor handen.

Samenwerking

Tip van Marco de Souza is om veel samenwerkingspartners te zoeken. Dat is de basis van de organisatie. Niet alleen in stad of dorp, maar ook buiten de grens.

Aan het project werken de volgende organisaties mee:

- Drie Amsterdamse muziekscholen zorgen voor het leveren van docenten en ondersteunend personeel.
- Het Nederlands Philharmonisch Orkest ondersteunt het Leerorkest. De kinderen bezoeken orkestrepetities en musici van het NedPhO verzorgen samen met het Leerorkest concerten.
- Studenten van het Conservatorium van Amsterdam zijn als assistenten aan het Leerorkest verbonden.
- Het Instrumentenfonds Leerorkest draagt zorg voor het beheer en onderhoud van het instrumentarium.
- Het expertisecentrum Leerorkest is verantwoordelijk voor de methodiekontwikkeling.
- Diverse buurtcentra, het Concertgebouw, Koninklijk Concertgebouworkest, Bimhuis, Muziekgebouw aan het IJ werken aan het project mee.
- In- en naschools is er samenwerking met de cultuurcoach.

Vakkennis

Voor de uitvoering en professionalisering van het Leerorkest wordt voortdurend materiaal ontwikkeld, in de praktijk getoetst, en bijgesteld. Dit materiaal wordt nu al ingezet voor de uitbreiding van Het Leerorkest in de stad Amsterdam en ook daarbuiten. Om deze kennis te delen is een expertisecentrum opgericht waar iedereen gebruik van kan maken. Het expertisecentrum biedt kennis op het gebied van organisatie, instrumentarium, lesmateriaal, repertoire, coaching, scholing en overdraagbaarheid aan nieuwe docenten en organisaties. Zo wordt er in vakgroepen en een redactiegroep gewerkt aan een handboek met alle lessen en voorwaarden voor lesgeven per instrumentgroep. De doelstelling van het centrum is om het Leerorkestconcept ter beschikking te stellen aan iedere instelling die een Leerorkest-gerelateerde activiteit zou willen starten. In samenwerking met IKEI (rotterdam) en MIK (gelderland) heeft het Leerorkest www.orkestindeklas.nl, een digitaal platform waar kennis op het gebied van groepsgewijs instrumentaal muziekeducatie uitgewisseld kan worden. Op deze site zijn alle ontwikkelde materialen te downloaden.

Organisatie

Om de samenwerking en informatie-uitwisseling zo goed mogelijk te laten verlopen, is het van belang een gedeelde visie te hebben op het: waarom, wanneer, met wie en hoe er gecommuniceerd wordt. Op basis van dit gemeenschappelijke beeld is een communicatieplan geschreven en uitgevoerd. Deze is te downloaden op de website.

“Ik ben geen Neerlandicus, maar ik zeg altijd: Het meest bijzonder van het Leerorkest is dat wij ‘het doen.’”

Directeur Marco de Souza

Financiering

Het Leerorkest is in 2005 klein en realistisch begonnen en in de loop der jaren gegroeid. Dat is ook een tip aan nieuwe projecten: durf keuzes te maken, keep it simple en blijf trouw aan je model. Om aan financiering te komen probeert het leerorkest zo creatief mogelijk na te denken. Ze krijgen bijdrages van diverse fondsen en sponsors. Daartoe is een sponsorprogramma opgesteld, welke te downloaden is op www.leerorkest.nl.

Effecten

Sinds de start van Het Leerorkest is het de bedoeling geweest een vervoltraject te organiseren. Een traject voor de kinderen van groep acht, die na vier jaar muziekles in het Leerorkest van de basisschool doorstromen naar het voortgezet onderwijs. Een aantal kinderen uit Het Leerorkest is ook individueel les gaan volgen op de muziekschool. De meeste kinderen willen echter na schooltijd graag sámen verder oefenen en musiceren met andere gemotiveerde leerlingen. Er zijn extra docenten door de muziekschool ter beschikking gesteld om in deze behoefte te voorzien. Zo zijn er enkele orkesten (zogenoemde ‘Kleine leerorkesten’) voor gemotiveerde leerlingen. Er is ook een Leerorkest voor het voortgezet onderwijs opgericht.

Website organisatiewww.muziekcentrumzuidoost.nl

Over MZO

Website projectwww.leerorkest.nl

Video Foto's

Verder lezen

- Het Leerorkest en de cultuurcoach [Artikel](#)
- Leerorkest project met allure in de Bijlmer [Artikel](#)
- Muziekeducatie in opmars [Artikel](#)
- Competenties voor docerend musicus in het PO [Artikel](#)
- Samen op de partituur. Over coöperatief leren en het Leerorkest / B. Gaakeer, 2012 [Paper](#)
- Oogsten in de dwaaltuin / D. Monsma, 2011 [Artikelen met praktijkvoorbeelden](#)
- Handboek Leerorkest voor docenten en muziekscholen, 2011 [Handboek](#)
- De leerlingen van het Leerorkest. Bekeken vanuit het theoretisch kader van Cultuur in de Spiegel/ F.E.M. Konings, 2010 [Onderzoek](#)
- Brochure Expertisecentrum Leerorkest [Brochure](#)
- Muziekvennoot sponsorprogramma [Brochure](#)

Informatie Leerorkest

Marco de Souza, initiatiefnemer en directeur van het Leerorkest

Fotografie: Saskia van Heugten

2. Muziek Talent Express

Stichting Aslan Muziekcentrum, Amsterdam

Het project

Aslan Muziekcentrum biedt in Amsterdam binnenschoolse, naschoolse en buitenschoolse muziek- en danseducatie aan.

Inbedding primair onderwijs

Recent heeft Stichting Aslan met de Muziek Talent Express de eerste doorlopende leerlijn muziek voor de muziekdocent in het basisonderwijs opgezet. In het kader van deze leerlijn is er veel nieuw lesmateriaal ontwikkeld dat eind 2013 beschikbaar is voor alle muziekdocenten en scholen in het land.

Samenwerking

Tijdens de ontwikkeling en uitvoering van de Muziek Talent Express hebben onderzoekers Jos Herfs en Ellen van Hoek in samenwerking met het Lectoraat Kunst- en cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten een monitoring en evaluatieonderzoek naar de bruikbaarheid van de Talent Express gedaan over de periode 2010-2013. Het rapport is eind november 2013 te downloaden op de website.

Website organisatie

www.aslanmuziek.nl

Over Aslan

Video

- MuziekTalent Express op [Youtube](#)

Verder lezen

- Basisschool 't Koggeschip werkt samen met Aslan, een schoolportret [Artikel](#)

Informatie Muziek Talent Express

Roos Blenckers, projectleider Muziek Talent Express

Fotografie: Fokke van Saane

3. ZingZo!

Muziekschool Amsterdam, Amsterdam

Het project

ZingZo! is een zangproject dat door Muziekschool Amsterdam en Muziekschool Amsterdam Noord op circa 50 basisscholen in Amsterdam wordt gegeven, en waarin kinderen door middel van zang hun eigen creatieve mogelijkheden ontdekken. Bij ZingZo! worden de muzieklessen beurtelings door een vakdocent van de muziekschool en de eigen leerkracht van de basisschool gegeven.

Inbedding primair onderwijs

De leerlijn ZingZo! geeft muzikale invulling aan het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie, dat via de gemeente Amsterdam aan alle basisscholen in Amsterdam wordt aangeboden. Doel hiervan is om

cultuureducatie een vaste plek te geven binnen het kunstcurriculum.

Samenwerking

In dit project werken samen:

- de Gemeente Amsterdam;
- Muziekschool Amsterdam;
- Muziekschool Amsterdam-Noord;
- verschillende basisscholen.

Om meer rendement te halen uit de samenwerking met de basisscholen lopen de contacten veelal direct via de interne cultuur coördinator (icc'er) of de groepsleerkracht. Daarmee zijn de lijntjes kort en efficiënt. Op initiatief van Muziekschool Amsterdam is er door de VU Amsterdam onderzoek gedaan naar de interactie tussen muziekdocenten en groepsleerkrachten tijdens het geven van muziekles in de onderbouw van de basisschool. Het onderzoeksrapport is te vinden op www.muziekzo.nl/muzieklijn.

Vakkennis

De vakdocenten zijn goed getraind en voorbereid op het geven van lessen in grote groepen. Inhoudelijke bijscholing van leerkrachten vindt plaats in de interactie met de vakdocent. De voor alle groepen in het PO ontwikkelde leerlijn, vormt de basis van de methodiek.

'De kinderen zingen gewoon weer iedere week.'

Organisatie

De organisatie en uitvoering van ZingZo! zijn in goed overleg tussen de school en de muziekschool geregeld en worden indien nodig aangepast.

Financiering

ZingZo! wordt gefinancierd vanuit de landelijke regeling Versterking Cultuureducatie. Daarnaast stelt de gemeente vanuit het Basispakket Kunst- en Cultuureducatie budgetten beschikbaar die via de muziekschool worden ingezet. Daarnaast zijn er financiële bijdragen van scholen.

Effecten

De leerlingen zijn al gewend aan het structurele aanbod van muziekles in de klas en vinden dat altijd leuk. De leerkrachten zijn positief, maar zijn ook een beetje afwachtend in hun handelen. De samenwerking tussen vakdocent en leerkracht leidt wel tot verbetering van dit laatste. Ook de inzet van lesbrieven draagt daartoe bij.

Voor de vakdocenten blijft het soms wel een uitdaging binnen de 'strakke' leerlijnen te blijven. Enerzijds wordt dat als een beperking in hun artistieke vrijheid ervaren, maar het geeft anderzijds ook duidelijk richting aan de doelstellingen van het project.

Dat alle leerlingen van groep 6 gitaar leren spelen om het zingen te kunnen begeleiden, bracht voor alle betrokkenen een positief effect in hun vaardigheden met zich mee.

Website organisatie

www.muziekschoolnoord.nl

[Over Zing zo!](#)

Website project

www.zingzo.nl

Video

- Zing zo! 2013 op [Youtube](#)

- Filmpjes van de openbare lessen [Zingzo](#)

- Zing zo! in Muziekgebouw aan 't IJ, 2013 [Youtube](#)

Verder lezen

- Lesmateriaal [Website](#)

- Lesbrieven Zing zo! de voorleesfee [PDF](#)

- Onderzoek Zing zo! [PDF](#)

Informatie ZingZo!

Johan Akerboom, Projectleider ZingZo!

4. De Muziekbus

Kunstbedrijf Arnhem, Arnhem en omstreken

Het project

De Muziekbus is een online muziekmethode voor computer en digibord, inzetbaar in groep 3 tot en met 8. De focus ligt op popmuziek. Nadat kinderen kennis hebben gemaakt met ritme, melodie en klankkleur gaan zij zelf online covers maken van bekende liedjes. Daarnaast bedenken ze ook zelf liedjes. De lessen zijn zo opgezet dat groepsleerkrachten de lessen kunnen verzorgen. De methode sluit aan op bestaande muziekmethodes.

Inbedding primair onderwijs

De Muziekbus is een gebruiksvriendelijke methode die voor kinderen zeer aantrekkelijk is omdat het aansluit bij wat zij graag doen: muziek maken, computeren en gamen. De methode is laagdrempelig, waardoor leerkrachten met weinig muzikale vaardigheden er goed mee uit de voeten kunnen. Op dit moment wordt De Muziekbus ook via andere kunstinstellingen aangeboden, die het combineren met hun eigen muzikaanbod. Zo ontstaat er een combinatie van digitaal, praktisch en deskundigheidsbevordering van de leerkrachten.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Kunstbedrijf Arnhem;
- QLVR games and apps;
- CLC Arnhem/SKPCPO Delta schoolvereniging;
- Iselinge Pabo Doetinchem.

De samenwerking was heel succesvol. Om deze online methode te ontwikkelen was expertise nodig vanuit verschillende invalshoeken, zoals pabo, muziekdocenten, gameontwerpers en ook de eindgebruikers die de methode moesten toetsen.

Vakkennis

Er zijn bijeenkomsten georganiseerd voor vakdocenten om te leren werken met de methode. Groepsleerkrachten of teams die met de methode willen gaan werken, krijgen een introductietraining.

Deze wordt uitgevoerd door vakdocenten van Kunstbedrijf Arnhem. Centraal staat het leren werken met de digitale methode in combinatie met fysieke oefeningen, en hoe je dat kunt afstemmen op het curriculum. Er zit een opbouw in deze digitale methode: van het ontdekken van geluiden naar het zelf componeren van een lied. Daarbij is rekening gehouden met de niveaus midden- en bovenbouw.

Organisatie

Het ontwikkelen was, zoals verwacht, een ingewikkeld proces van experimenteren en ontdekken. Er was immers nog niks. Het plan om een aantal werkvormen te ontwikkelen is uiteindelijk, in samenwerking met de partners, uitgemond in een complete leerlijn.

‘Het grootste succes is het enthousiasme dat we hebben weten te bereiken bij kinderen. Dat is de basis voor leerkrachten en vakdocenten om op voort te bouwen.’

Effecten

De leerlingen waren enthousiast. Ze konden zelf experimenteren, ontdekken en creëren, en dat doen kinderen graag. De leerkrachten vinden het nog wel eens lastig om de digitale methode te combineren met fysieke lessen. De methode is namelijk bedoeld als aanzet om daarna fysiek in de klas met muziek aan de slag te gaan. Andere leerkrachten vonden het fijn dat de methode een keuzevrijheid geeft om klassikaal of individueel te werken. De rol van docent in de klas wordt meer coachend dan lesgevend.

De betaalde educatieve versie van De Muziekbus bestaat o.a. uit:

- Dertien online apps met tips en tricks, voor digibord en pc. Een complete module om in zes stappen een eigen nummer te maken.
- Een uitgebreide handleiding met werkvormen, training en workshops voor leerkrachten en muziekdocenten.
- Handleiding in boekvorm.
- Helpdesk voor leerkrachten.

Op de website vind je o.a.:

- Twee proeflessen met handleiding voor leerkrachten.
- Video's van verschillende werkvormen.
- Een document met diverse leerlijnen: zingen, muziek maken, luisteren, bewegen en vastleggen. De nummers verwijzen naar de fases, stappen en werkvormen in de handleiding.

Website organisatie

www.kunstbedrijfarnhem.nl

Over de muziekbus

Website project

www.demuziekbus.nl

Sociale media

Facebook

Twitter

Video

- De Muziekbus bij Omroep Gelderland [Video](#)
- Impressie De Muziekbus KunstindeWijk Arnhem [Youtube](#)
- Instructievideo's over werkvormen van De Muziekbus [Video](#)

Verder lezen

- De Muziekbus – online muziekmethode [Artikel](#)
- Aandacht voor de methode De Muziekbus / L. Shames, 2013 [Artikel](#)
- De Muziekbus. Een impressie van een nieuwe muziekmethode / K. van der Sande, 2013 [Artikel](#)

Informatie Muziekbus

Ontwikkelaars vanuit het Kunstbedrijf : Annette Hamelink, Tudor Rutjes (muziekdocenten) Vanuit Pabo Iselinge Doetinchem : Benno Spieker (docent muziek), Projectleider: Tudor Rutjes
Digitale vormgeving: QLVR Antoon Sturkeboom
Realisatie: KunstbedrijfArnhem/ Pabo Iselinge, scholen van Delta, Cultuurparticipatiefonds.

Direct linken en uitproberen van de Muziekbus: ga naar <https://demuziekbus.nl> kopje gratis online muziekbus apps voor het basisonderwijs .

5. Muziek in de Klas

Edu-Art en KCG Gelderland, Gelderland

Het project

Muziek in de Klas is een programma in Gelderland om muziekdocenten te ondersteunen in het lesgeven aan groepen in het basisonderwijs. Door de Provincie Gelderland en het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) werd in negen gemeenten via de muziekscholen aan kinderen van zeven tot tien jaar instrumentaal onderwijs binnen het basisonderwijs aangeboden.

Gegevens:

- Acht muziekscholen werkten samen met twintig basisscholen.
- In dertig groepen vijf kregen kinderen het hele schooljaar de beschikking over hun eigen instrument.
- Dit jaar speelden kinderen in achttien groepen zes voor het tweede jaar op hun instrument.
- In onder- en middenbouw werd op twintig basisscholen samen met de eigen leerkracht zangonderwijs en AMV gegeven.
- Hiernaast zijn op vier plaatsen in Gelderland kortere kennismakingen met instrumentaal onderwijs op school gerealiseerd door muziekverenigingen.
- Tot slot starten dit jaar de eerste 'Pretorkesten', waar kinderen op een laagdrempelige manier, dichtbij huis een naschools vervolg op Muziek in de Klas krijgen.
- In totaal bereikte het project hiermee vijfendertig basisscholen.

Inbedding primair onderwijs

Om de muzieklessen voort te zetten, heeft de gemeente op veel plaatsen de subsidie omgebogen van buiten- naar binnen-schools. Ook zetten veel gemeenten middelen uit de Brede Impuls Combinatiefuncties in. Doorontwikkeling en uitrol van de resultaten van het project vinden plaats in het Gelderse programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met: EDU-ART; KCG; ArtEZ; MUI; Het

Gelders Orkest; Leerorkest Amsterdam en IKEI.

Daarnaast is er een samenwerking geweest met zeven muziekverenigingen en acht muziekscholen. Op elke school was er een icc'er en/of cultuurcoach als contactpersoon aanwezig. De samenwerking was succesvol omdat het muziekonderwijs door het project binnen school wezenlijk beter werd onderwezen.

'Het collectieve enthousiasme bij kinderen, leerkrachten, muziekdocenten en ouders.'

Vakkennis

Voor Muziek in de Klas werden tachtig muziekdocenten bijgeschoold in de zogenoemde werkplaats en zijn materialen en methodieken ontwikkeld. Het scholingsaanbod is in nauw overleg met ArtEZ en het Leerorkest Amsterdam samengesteld. Doelstellingen van de bijscholing:

- Een veilige opstap bieden voor de docent, inclusief stages op een basisschool onder begeleiding van een ervaren coach.
- Ervaringen horen van docenten van het Leerorkest Amsterdam.
- Aandacht besteden aan het werken met groepen, het enthousiasmeren, organiseren, voorbereiden en evalueren.

Een werkplaats bestond uit tien ochtenden; zes centrale bijeenkomsten en vier individuele stagemomenten. Opmerkelijk was de attitudeverandering bij de docenten. Hadden zij bij de eerste bijeenkomst nog enigszins het idee dat dit een opgelegde taak was, bij de vervolgbijeenkomsten brak geleidelijk het besef door dat dit een belangrijk onderdeel zou worden van hun beroepspraktijk en groeide de belangstelling en de leergierigheid. Ze ontdekten door de stage dat kinderen het prachtig vonden wat ze deden en dat gaf hen nieuw elan.

Organisatie

Het belangrijkste aandachtspunt tijdens de instrumentale groepsles van Muziek in de klas, blijft de gerichtheid op het instrument, maar met een andere inhoud en een andere organisatie en voorbereiding

van de les. De spullen klaarzetten, de lokalen inrichten, afspraken maken met de school en de collega's zijn onderdelen die om aandacht vragen. En dat geldt niet in de laatste plaats voor de omgang met de kinderen. De kinderen zien de muziekles van een andere leraar vaak als een vrij vak. Een vreemde juf of meester geeft hen even de mogelijkheid te zoeken naar de 'mazen in de wet'. Soms eventjes geen gezag. 'Hoera!' Dat betekent dat de muziekdocent zich dit vooraf moet realiseren, en ook met andere aandacht de lessen zal moeten voorbereiden: soms op papier en soms door het voorbereiden van (zelfgemaakte) lesmaterialen.

Financiering

Het project heeft veel invloed ondervonden van de kortingen op het gemeentefonds en de daaropvolgende bezuinigingen op muziekscholen. Veel muziekscholen zijn later gestart. Veel van de resterende subsidie is structureel omgebogen naar binnenschools. Hiermee wordt het project geborgd.

Effecten

Bij de leerlingen en de groepsleerkrachten ontstond enthousiasme voor muziek.

Het docententeam van het Centrum voor de Kunsten kreeg een blik op een nieuw beroepsperspectief.

De revolutie in muziekeducatie is inmiddels in volle gang. Veel nieuwe initiatieven richten zich op het speelplezier van kinderen dat ze ervaren wanneer ze in een groep bezig zijn met muziek. Dit verlangt een nieuwe werkwijze. In samenwerking met het Leerorkest Amsterdam en ArtEZ hogeschool voor de kunsten gaat Muziek in de Klas structureel verder werken om te komen tot werkplaatsen waar training en scholing kan plaatsvinden, waardoor (nog) meer recht kan worden gedaan aan de wensen van het kind.

Website organisaties

www.edu-art.eu

www.kcg.nl

Project pagina

Website project

mik.presta.nl

Sociale media

Facebook

Twitter

Video

- Promofilm Muziek in de Klas [Youtube](#)
- Videokanaal Muziek in de Klas [Youtube](#)
- Video's op website Muziek in de Klas [Mik](#)

Foto's [Mik](#)

Verder lezen

- Kwalitatief onderzoek Muziek in de Klas projectperiode 2010-2013 / N. van Olphen; Allegro Arts 2013 [Onderzoek](#)
- Ouverture: Muziek in de Klas 2010-2013 / Edu-Art; KCG; ArtEZ, 2013 [Evaluatierapport](#)
- Een Pretorkest: zit daar muziek in? / F. Klomp, 2013 [Tijdschriftartikel](#)
- Een MIK-les: hoe geef je die? Didactiekkaart / KCG; Edu-Art; ArtEZ, 2012 [Praktijkmateriaal](#)
- Kinderen over muziek / Edu-Art, 2011 [Rapport](#)
- Muziekzin. Kinderen over de zin in en de zin van muziek maken / M. Kniest, 2011 [Onderzoek](#)

Informatie Muziek in de Klas

Esther Tobé, programmamanager Muziek in de Klas

Fotografie: Yvonne de Laat

6. De Toon zetten

Muziekschool Veendam, Muziekschool Oost-Groningen, Muziekschool Hunsingo en Centrum voor de Kunsten Zuid-Groningen, provincie Groningen

Het project

Binnen het project De Toon zetten hebben vier muziekscholen in de provincie Groningen verschillende werkmodellen ontwikkeld voor muziekonderwijs. Bij de ene muziekschool ging dat om het coachen op de werkplek en het leren werken met de methode Moet je doen. Twee andere locaties hebben een model ontwikkeld voor muzikale vorming en hoe je naar een schoolorkest toe kunt werken. Weer een ander heeft gekeken hoe je met muziekles kunt aansluiten bij de thema's en de doelen van de school, bijvoorbeeld bij taal, sociale vaardigheden en ook bij een thema als erfgoed.

Inbedding primair onderwijs

Er is op dit moment geen sprake van inbedding in het onderwijs omdat het project is uitgevoerd door vakdocenten die niet gelieerd zijn aan de school. De bijdrage van de leerkracht was nog beperkt. In het vervolgetraject zal er meer aandacht zijn voor deskundigheidsbevordering van de leerkracht.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Vier muziekscholen: Muziek-, Dans- en Theaterschool Veendam, Muziekschool Oost Groningen, Centrum voor de Kunsten Zuid-Groningen en Muziekschool Hunsingo.
- Muziekkorpsen kwamen in school hun instrumenten laten zien en na school verzorgden zij blazersklassen.
- Het Veenkoloniaal Symfonie Orkest verzorgde concerten: Peter en de Wolf (Prokofjev) en leden van het orkest presenteerden hun instrumenten in de klas.
- Het Prins Claus Conservatorium heeft in de beginfase geholpen met vormgeven van het project.
- Er zijn gesprekken gevoerd met het Noord Nederlands Orkest en de wens is in de toekomst te gaan samenwerken.

Tijdens de netwerkbijeenkomsten van de icc'ers werd het project toegelicht.

De samenwerking met de korpsen was in elke regio weer anders. Voor de kinderen waren de korpsen niet altijd even stimulerend, omdat de vergrijsde korpsen de kinderen niet zo aanspraken. De concerten van het amateurorkest vonden in het weekend plaats, wat voor leerlingen niet handig was omdat hun ouders dan vaak andere plannen hadden.

Vakkennis

Om de creativiteit bij kinderen te ontwikkelen werden de vakdocenten gecoacht op het geven van groepslessen, projectmatig werken en experimentele paden leren bewandelen.

De vakleerkracht en de groepsleerkracht gaven afwisselend een muzikles. De groepsleerkracht heeft hiervoor bijscholing gehad. De bijscholing bestond uit groepslessen gitaar, het invoeren van een muziekmethode en uitleg over hoe je zelf een muzikles kunt verzorgen.

'De toon is gezet, nu nog de toon overnemen.'

Organisatie

Door de nauwe samenwerking met vier, inmiddels vijf, muziekscholen worden geslaagde projecten, met eigen inbreng, met elkaar gedeeld, vindt er onderlinge afstemming plaats over bruikbare cursussen, PR en marketing en worden kennis en ervaring in processen van het muziekonderwijs ondersteund.

Financiering

De budgetten werden verdeeld tussen de vier muziekinstellingen, rekening houdend met de investeringen die zij buiten het project om al deden in het onderwijs. Door de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit is een vervolg van het project mogelijk.

Effecten

Veel leerlingen waren erg enthousiast. Zowel over het bespelen van instrumenten als het luisteren naar muziek.

De leerkrachten vonden het prachtig te zien hoe de leerlingen genoten. Het project bevorderde echter niet het zelfvertrouwen van de groepsleerkrachten: zij zagen met hoeveel gemak de vakleerkrachten de lessen gaven, wat de leerkrachten het gevoel gaf dat nooit zelf te kunnen. In het vervolgproject zullen de leerkrachten meer gestimuleerd gaan worden. Voor de vakdocenten van de muziekscholen deed het lesgeven op de basisschool een beroep op hun organisatorische kwaliteiten. Met behulp van deskundigheidsbevordering en veel doen, zijn hun vaardigheden hierin goed ontwikkeld.

Website organisatie

www.mdtveendam.nl

Project pagina

Website project

www.detoonzetten.nl

Social media

Facebook

Hyves

Foto's

Hyves

Verder lezen

- Werkmodellen PDF

Informatie De toon zetten

Bertine Beugels, Teamleider Muziek-, Dans- en Theaterschool Veendam

7. Het Muziek Lab

Hart (voorheen Muziekcentrum Zuid-Kennemerland), Haarlem e.o

Het project

Het Muziek Lab is een onderdeel van Hart Cultuur in School in Haarlem. Het Muziek Lab ontwikkelde muziekmodules voor het onderwijs die uitgevoerd kunnen worden in blokken van acht tot twaalf weken en aansluiten bij de belevingswereld van kinderen. Ontdekken, experimenteren, reflecteren en samenspelen, staan in deze modules centraal. De lessen worden verzorgd door vakdocenten en bij afname van twee blokken per leerjaar is er sprake van een doorlopende leerlijn. Onder schooltijd maken kinderen kennis met verschillende muziekgenres. Na schooltijd worden er lessen verzorgd in diverse muziekwerkplaatsen in de wijk.

Inbedding primair onderwijs

Na afloop van de regeling Muziek in ieder Kind, hebben zeven scholen besloten door te gaan. Dit is mogelijk met de nieuwe regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. De scholen werken aan een doorlopende leerlijn muziek en aan deskundigheidsbevordering van de groepsleerkracht zodat het team zelf muzieklessen kan verzorgen. Veertien andere scholen kunnen het muziekaanbod van Muziek Lab blijven afnemen dankzij subsidie van de Gemeente Haarlem, maar zonder coaching van de leerkrachten. Daarnaast is er apart subsidie voor brede scholen, voor naschools muziekaanbod.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Music Academy van InHolland
- Holland Symfonia
- De Philharmonie
- Patronaat (Poppodium)
- Oorkaan
- Fort van de Verbeelding
- welzijnsorganisaties Haarlem Effect en Dock

Vakkennis

Er zijn per jaar vier studiedagen georganiseerd voor vakdocenten. Deze hebben bijgedragen tot verandering in manier van lesgeven. Docenten waren bijvoorbeeld beter in staat kinderen de ruimte te geven voor creativiteitsontwikkeling. Daarbij is gebruikgemaakt van de methode Collaborative Creative Practices. Scholing van de leerkrachten komt in het vervolgproject pas aan bod. Er zijn modules ontwikkeld met lesmateriaal dat door vakleerkrachten te gebruiken is op basisscholen. In de nabije toekomst komt er een vertaling van deze modules voor leerkrachten zodat zij er ook mee kunnen werken. De modules zijn gerangschikt in een leerlijn van groep 1 t/m 8. Groep 5/6 maakt binnen schooltijd kennis met muziekinstrumenten en heeft daarnaast de mogelijkheid buiten schooltijd lessen te volgen in het naschoolse programma.

Organisatie

De samenwerking met de scholen verliep heel goed. De contacten verliepen via de icc'er of de directeur. Wat moeilijk vooraf in te

schatten bleek, was de urenbegroting voor de coördinatie van het project. Volgens de projectleider is het belangrijk om ook uren in te plannen voor voorbereidende activiteiten: voorgesprekken tussen vakdocent en groepsleerkracht en voor evaluatiegesprekken.

‘De kracht van het Muziek Lab is dat kinderen binnen de lessen volop de ruimte krijgen voor hun eigen inbreng en creativiteit.’

Financiering

Het Muziek in Ieder Kind-project heeft een vervolg gekregen met vier verschillende geldstromen: de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, de regeling combinatiefunctionaris, het programma Kinderen Maken Muziek en gelden van de brede scholen.

Effecten

Het is moeilijk om effecten bij de leerlingen te meten. Wel bleek het enthousiasme van de leerlingen voor muziek. Sommige kinderen schreven zich bijvoorbeeld altijd al in voor naschoolse muziekactiviteiten, maar na drie jaar blijkt de deelname aan het naschoolse programma duidelijk toegenomen te zijn.

Of de leerkrachten zelf meer met muziek zijn gaan doen, is niet duidelijk. In het vervolgproject is dat wel de bedoeling. De vakdocenten van het centrum voor de kunsten hebben meer ervaring en kennis opgedaan met het werken met groepen kinderen. De kennis die de docenten hebben opgedaan in het project Muziek Lab, de training en de praktijkervaring, nemen de docenten mee in hun groepslessen bij het centrum voor de kunsten. Door de bezuinigingen bij het centrum voor de kunsten worden daar namelijk steeds meer groepslessen gegeven, en minder individuele lessen.

Website organisatie

www.hart-haarlem.nl

Website project

www.hetmuzieklab.nl

Social Media

[Facebook](#)

[Twitter](#)

Video

- Het Muziek Lab-kanaal op Youtube [Youtube](#)
- Muziek Lab. Introductie en uitvoeringsfilmpjes en geluidsfragmenten [Muzieklab](#)
- Kijkje achter de schermen [Voordekunst](#)

Verder lezen

- Muziek Lab Modules: Voor groep 1 t/m 8, uitgesplitst in: instrumentaal, componeren, dans/musical en vocaal. Per module is er een algemene beschrijving, omschrijving van doelstelling, koppeling aan kerndoelen en vaak ook lesmateriaal. [Artikel](#)
- Muziekwerkplaatsen: Een korte beschrijving van verschillende muziekwerkplaatsen in het naschoolse aanbod [Artikel](#)

Informatie Muziek Lab

Margi Kirschenmann, Projectleider Muziek Lab

Jong geleerd - Fotografie: Nellie de Boer

8. Jong geleerd...

Stichting Toeval Gezocht, Landsmeer

Het project

Jong geleerd... was een driejarig muziekeducatieproject voor kinderen van vier tot zeven jaar van Stichting Toeval Gezocht. De stichting heeft als doel de creatieve potenties van jonge kinderen te onderzoeken, onderbouwen en stimuleren. Toeval Gezocht doet dit door middel van projecten, onderzoek en netwerkactiviteiten. Het project, geïnspireerd op de Reggio Emilia-benadering en het sociaal constructivisme, bestond uit drie fasen. In het eerste jaar werd onderzoek gedaan naar literatuur, methodieken en praktijken in binnen- en buitenland. Het tweede jaar, het pilotjaar, was deels een voorbereidingstraject waarin scholing plaatsvond van muziekdocenten, leerkrachten en stagiaires/vrijwilligers. In dit jaar werd ook gestart met muziek sessies in de kleutergroepen. In het derde jaar is er een overdraagbare werkwijze uitgewerkt en in praktijk gebracht in vijf kleutergroepen op drie scholen in Landsmeer.

Inbedding primair onderwijs

Er is nog geen sprake van inbedding in het onderwijs. In het voorjaar 2014 komt er een website met een beschrijving van de pedagogische visie en uitgangspunten, documentatie en interpretaties, filmpjes en een aanbod voor scholing en coaching. Deze website maakt het mogelijk dat er meer scholen gaan werken volgens de werkwijze van toeval gezocht waardoor het project en de werkwijze voor creatieve muziekeducatie een meer structurele plek in het onderwijs kan vinden.

Samenwerking

De volgende partijen hebben aan het project meegewerkt:

- In het eerste jaar werd er samengewerkt met het Lectoraat Kunsteducatie van de HKU.
- Muziekvereniging Amicitia was de verbindende factor met het dorp. De vereniging deed heel veel, ook veel organisatie, en voelde zich met name in het derde jaar mede-eigenaar van het project.

- Amsterdam Sinfonietta vormde de verbindende factor met de professionele muziekwereld. Musici participeerden vaak in de lessen en gaven korte vioollesjes.
- Leonard van Goudoever, dirigent, componist/arrangeur
- Stichting Sport en Feestweek Landsmeer
- Fort van de Verbeelding
- Musicerende ouders en muziekdocenten (zzp'ers)

Vakkennis

De muziekdocenten leerden aan de hand van literatuur de focus van kinderen te volgen en daarbij aan te sluiten, maar ook het muzikale spel van de kinderen te interpreteren. In reflectiegesprekken met de leerkrachten werden observaties en interpretaties uitgewisseld en verdiept.

De groepsleerkrachten zijn getraind in teams samen met directies en de muziekdocenten. Toeval Gezocht heeft ervaren dat het betrekken van de directies van groot belang is voor het verkrijgen van draagvlak binnen school en daarmee voor het slagen van een project. Toeval Gezocht wil geen stapsgewijze methodiek voor muziekeducatie ontwikkelen, maar zet zich in voor een attitudeverandering bij de leerkracht, directies en muziekdocenten, waarin het observeren en versterken van de muzikale potenties van de kinderen centraal staat. Nu lag de focus op kleuters, in de toekomst wil toeval gezocht een leertraject voor groep 1 t/m 8 ontwikkelen.

De door Toeval Gezocht ontwikkelde werkwijze komt in 2014 beschikbaar via de website.

Organisatie

Tijdens het project werd er in teams van leerkrachten, directies en muziekdocenten gewerkt, gereflecteerd en bijgesteld. Daar is echt de tijd voor genomen. Door de zorgvuldigheid in het begeleiden van de kinderen is de samenhang binnen de groep versterkt.

Financiering

De werkwijze van toeval gezocht is in eerste instantie vrij tijdsintensief. Daaraan gekoppeld zit natuurlijk ook een financieel aspect. Het project werd gefinancierd door het Fonds voor Cultuurparticipatie, VSBfonds, Provincie Noord Holland, Prins Bernhard Cultuurfonds en

verschillende kleine (particuliere) fondsen. De scholen hebben veel tijd geïnvesteerd en hebben een kleine financiële bijdrage geleverd. Daarnaast hebben alle samenwerkingspartners in het project geïnvesteerd.

‘Muziek is voor jonge kinderen een expressieve taal en moet ook als zodanig benaderd worden.’

Effecten

De kinderen hadden een zichtbaar groeiend plezier in het muziek maken, componeren, improviseren, tekenen van muziek, praten over muziek en luisteren naar muziek. Het luistervermogen en plezier om te luisteren is tijdens het project toegenomen (30-45 minuten luisteren naar een concert).

De groepsleerkrachten groeiden in hun muzikaliteit en muzikale waarnemingen. Met name de leerkrachten die twee jaar achter elkaar aan Jong geleerd... hebben meegedaan. Ze leerden op een andere, bredere manier naar muziek en de muzikale ontwikkeling van de kinderen te kijken. Het observeren van de kinderen bleek zeer waardevol. Regelmatig waren ze verrast door wat er in kinderen kwam bovendrijven.

De muziekdocenten leerden tijdens het project om mee te gaan in de flow van de muziek en ontdekten hoe je de processen van de kinderen kunt versterken. Het begrip ‘wat is muziek?’ is opgerekt. Muziek is niet alleen het bespelen van een instrument of het zingen van een lied, maar ook filosoferen over muziek, instrumenten en materialen op hun muzikale kwaliteiten onderzoeken, bewegen en dansen, muzikale rollen uitproberen, luisteren, tekenen, etc.

Website organisatie

www.toevalgezocht.nl

Website project

www.toevalgezocht.nl/projecten

Video

- Beeldverslagen 2012-2013 (o.a. video's) [Toeval Gezocht](#)
- Eindpresentatie Landsmeer [Youtube](#)
- Eindpresentatie De Wagemaker [Youtube](#)
- Jong geleerd... creatieve muziekeducatie voor jonge kinderen' [Youtube](#)

Foto's

- Beeldverslagen 2012-2013 [Toeval Gezocht](#)

Verder lezen

- Jong geleerd muziekeducatie voor jonge kinderen op basis van het competente kind-beeld /A. Huisigh, E. Klee, Chr. de Wit, 2012 [Onderzoek](#)
- Een onderzoek naar de rol van vrij muzikaal spel als uitgangspunt voor een muziekeducatieve aanpak voor kleuters / E. van Hoek, S. Lutke, Chr. Nieuwmeijer, 2011 [Onderzoek](#)

Literatuurlijst scholing

- Huisigh, A., Hulshoff Pol R., Van den Bomen E, (red.): Toeval Gezocht, kunst, kunstenaars en jonge kinderen. Lemniscaat
- Bremmer, M., Huisigh, A.,(2009). Muziek is als geluiden heel mooi door elkaar gaan. Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten
- Strobben, L., Van Regenmortel, H. (2010). Klanksporen, Breinvriendelijk musiceren. Garant
- Glover J. (2000). Children composing 4-14. London: RoutledgeFalmer
- Young S. (2009). Music 3 - 5. Routledge
- Edwards, C., Gandini, L., Forman, G. (1998). De honderd talen van kinderen. Utrecht: SWP

Informatie Jong geleerd...

Eva Klee, projectleider Jong geleerd...

In het najaar 2013 komt de film ‘Jong geleerd...’ beschikbaar. Hij zal op de website van toeval gezocht gepubliceerd worden. Tegen een onkostenvergoeding kan hij ook opgestuurd worden.

9. Fraai Lawaai

De Kubus, Lelystad

Het project

Fraai Lawaai is een muziekeducatieproject van stichting De Kubus, centrum voor kunst en cultuur Lelystad. In dit project krijgen drie basisscholen uit Lelystad instrumentaal muziekonderwijs (orff instrumentarium, gitaar, keyboard, dwarsfluit, accordeon, trompet en viool). In het project wordt gebruikgemaakt van het coöperatief leren als werkvorm. De lessen zijn zo ingericht dat leerlingen elkaar inspireren, stimuleren en muziek leren maken van en met elkaar. De methode 'Moet je Doen Muziek' vormt de leidraad in de samenwerking tussen groepsleerkracht en muziekdocent. In de brede school is er een programma dat ook toegankelijk is voor kinderen van andere scholen in de wijk en andere muzikale programma's aanbiedt

zoals percussie, zang, wereldmuziek en een leerorkest. Fraai Lawaai bereikt hiermee meer dan 600 Lelystadse kinderen. Voor de meeste van deze kinderen is muziekonderwijs geen vanzelfsprekendheid vanwege de sociaaleconomische situatie van hun ouders.

Inbedding primair onderwijs

Fraai Lawaai werd afgelopen drie jaar voor een deel gefinancierd door het FCP. Deze regeling is gestopt per 1 augustus 2013. Hierdoor ontstond een gat dat gevuld moet worden. In de follow-up is het project financieel en organisatorisch in balans gebracht naar draagkracht van alle betrokken partijen. Fraai Lawaai heeft er voor gezorgd dat er op alle drie de basisscholen weer structureel muzieklessen worden gegeven door de groepsleerkracht, waardoor muziekdocenten beter kunnen aansluiten met muzieklessen vanuit het instrument.

'Door middel van samenwerking tussen muziekdocenten en groepsleerkracht komt muziek terug in het hart van de school.'

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Codarts is partner in Fraai Lawaai voor onder andere scholing en begeleiding van docenten van De Kubus op het gebied van muziekdidactische vaardigheden, coöperatief leren in muziek, klassenmanagement en curriculum ontwikkeling.
- APS is partner in Fraai Lawaai voor wat betreft coöperatief leren en co-teaching in de onderbouw.
- Met Meesters in Muziek werkte Kubus samen om voor Fraai Lawaai een methodiek te ontwikkelen die aansluit bij de module 'Moet je Doen'.
- De Lelystadse basisscholen De Horizon, PCBS Ichthus en Driestromenland.

Bijscholing en muziekontwikkeling

Een belangrijk doel van de pilot Fraai Lawaai (2011-2013) was

om de inhoud overdraagbaar te maken. Met de kennis, ervaringen en expertise zijn handvatten ontwikkeld voor de muziekdocenten en leerkrachten in het primair onderwijs zoals instrumentale voorbeeldlessen die aansluiten op de methode Moet je Doen Muziek, voorbeeld filmpjes en een praktische werkreader rondom co-teaching. In de documentaire Fraai Lawaai (zie informatie) is te zien hoe instrumentaal muziekonderwijs in de praktijk vorm kan krijgen en hoe de methodiek in praktijk werkt.

Organisatie

Voor Fraai Lawaai zijn een aantal randvoorwaarden noodzakelijk. Je hebt draagvlak nodig bij de leerkrachten en muziekdocenten, een heldere planning en lesstructuur, en duidelijke afspraken met de deelnemende scholen welke rol iedere partij inneemt in het project. Muziekdocenten en leerkrachten kunnen dan een team worden, er kan een flow ontstaan, en de wederzijdse verwachtingen zijn helder waardoor je tussentijds de samenwerking kunt evalueren en bijsturen.

Als belangrijkste leerpunten voor de toekomst worden de volgende elementen benoemd:

- Betrek meerdere scholen erbij zodat verdieping in de brede school mogelijk wordt.
- Bespreek de wederzijdse verantwoordelijkheid voor het slagen van het project goed door met de school, zodat de wederzijdse verwachtingen helder zijn en je effectief kunt evalueren.
- Bied meerdere instrumenten in meerdere leerjaren aan, met daarbij steeds een combi van solo en begeleidingsinstrumenten.
- Probeer het stimuleren van zingen bij groepsleerkrachten aan te slingeren. Moet je Doen is een hulpmiddel!
- Blijf zorgen voor verdiepende waarde voor de scholen met het project.
- Betrek leerkrachten in het proces van bouwen.
- Laat de muziekdocenten elkaar als team versterken, bijvoorbeeld door dingen samen voor te laten spelen.
- Zorg voor verbinding tussen brede school en binnenschools aanbod.
- Zorg ervoor dat kinderen laaiend enthousiast zijn na afloop van het project. Dan krijg je leuke eindpresentaties, enthousiasme bij ouders en wijken, meer vervoltrajecten voor kinderen.

Effecten

Je ziet dat kinderen gaan stralen van dit project. Het vergroot het plezier waarmee kinderen naar school gaan en ook hun sociale vaardigheden.

Leerkrachten hebben de methode zich nu eigen gemaakt en de tools gekregen waarmee ze in staat zijn om beter muzikles te geven. Ook hebben ze gezien wat de waarde is van muziek in de klas en wat dat met kinderen doet.

De muziekdocenten hebben leren lesgeven in groepen en met andere kinderen en groepsdidactiek leren kennen. Leren tevreden zijn met kleine stapjes, en een sterkte en zwakte analyse gemaakt. Coöperatief leren was voor muziekdocenten een eyeopener.

Website organisatie

www.dekubuslelystad.nl

Project pagina

Website Project

www.fraailawaai.nl

Video

- Documentaire (3 min + 22 min) [Fraailawaai](#)
- Voorbeelden van werkvormen [Fraailawaai](#)
- Feestelijke aftrap mei 2011 [Omroep Flevoland](#)
- Meerdere video's waaronder slotpresentaties [Google](#)

Verder lezen

- Fraai Lawaai. Werkboek voor een goede samenwerking tussen leerkrachten groep 1 t/m 4 en de AMV docent [Fraailawaai](#)

Informatie Fraai Lawaai

Remko Willems, projectleider Fraai Lawaai

Fotografie: Gerard Verschooten

10. Music in me

De Lindenberg, Nijmegen

Het project

De Lindenberg is het Huis voor de Kunsten in Nijmegen. Het project Music in me is met name gericht op de Openwijkscholen (brede scholen). Vooral de scholen die volgens de aanvrager veel aandacht aan muziekeducatie (willen) besteden, zijn geselecteerd. Elke school krijgt een op maat gesneden programma dat aansluit op de visie van de school. Het doel is om toe te werken naar een hoger en gelijkwaardiger niveau van musiceren door de leerlingen. Via een doorlopende leerlijn voor binnen- en buitenschools aanbod verdiept het project de kennis van leerlingen en komen ze meer te weten over al bekende instrumenten. Daarnaast leren de kinderen nieuwe instrumenten kennen. Buiten schooltijd krijgen alle leerlingen de kans om instrumentale lessen te volgen, te spelen in groeps- of orkestverband en te zingen in een koor.

Inbedding primair onderwijs

Met een flink aantal scholen bestond al een structurele vorm van samenwerking. De Lindenberg is vijftien jaar geleden begonnen met het opbouwen van een muziekleerlijn. In Nijmegen was in dit opzicht geen sprake van een 'nul-situatie'. De leerlijn is door het project Music in me wel verder uitgebouwd met instrumentaal onderwijs en talentontwikkeling. De subsidie die werd verkregen van FCP werd vooral gebruikt om een kwaliteitsimpuls te geven. Door het project zijn enkele nieuwe scholen toegevoegd aan de samenwerkingsinfrastructuur: dat waren vooral zogenaamde achterstandsscholen.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Nijmeegse HaFa-verenigingen. Die samenwerking is soms incidenteel en soms meer structureel.
- Er is ook nauwe samenwerking met de icc'ers van de scholen en met andere zogenaamde 'kernpartners'. Omdat het project plaatsheeft in een aantal Brede Scholen is er sowieso sprake van

samenwerking met diverse (maatschappelijke) partners die ook gelieerd zijn aan een brede school.

- De Gemeente Nijmegen heeft twee combinatiefuncties voor cultuur gerealiseerd (eentje voor PO en eentje voor VO). Ook daarover is er een structurele samenwerking met de Gemeente. Deze functionarissen hebben een rol in het organiseren en uitvoeren van activiteiten m.b.t. kunst- en cultuureducatie, ook in het kader van het project.

Het is mede vanwege het project gelukt om meer samenwerking tussen de scholen onderling te realiseren. De beoogde structurele samenwerking op wijkniveau is nog niet gerealiseerd.

'Weet je, er zit echt muziek in ieder kind. En nu komt het er nog uit ook!'

Enthousiaste leerkracht na een muziekles

Vakkennis

Uit het project is het Leerplan Instrumentaal Onderwijs voortgekomen. Vakdocenten die in het onderwijs wilden werken, zijn bijgeschoold om te werken met groepen. Instrumentale docenten zijn meestal vanuit hun opleiding niet echt toegerust om lessen aan schoolklassen in het primair onderwijs te verzorgen.

De groepsleerkrachten zijn geschoold op bepaalde competentiegebieden voor muziekonderwijs. Het is lastig gebleken om hier de gestelde doelen te bereiken. Als er geen of weinig affiniteit met het domein is, kan een groepsleerkracht maar moeilijk het gewenste niveau bereiken. Het gaat dan vooral om het bieden van veiligheid. Speciaal voor het leveren van goede bij- en nascholing is het 'Draaiboek Scholing & Coaching' ontwikkeld. Opvallend is dat scholen relatief veel gevraagd hebben om expertise op het gebied van de discipline muziek.

Organisatie

De Lindenberg werkte al samen met het primair onderwijs. Met de honorering van het aangevraagde subsidiebedrag kwam er meer

financiële ruimte voor inhoudelijke ontwikkelingen en deskundigheidsbevordering. De interne organisatie werd daartoe van meer assistentie voorzien, zoals voor het maken van roosters en leerplanontwikkeling. Dat zijn immers tijdrovende onderwerpen die ook zorgvuldigheid vereisen.

Financiering

Vanuit de regeling combinatiefunctionarissen en de financiering die scholen zelf opbrengen, ontstond met de toegekende subsidie, meer ruimte voor uitbouw van de samenwerkingsstructuur die er al was.

Effecten

Binnen het project is het volgende bereikt:

- De ontwikkeling van het Leerplan Instrumentaal Onderwijs, waardoor er meer instrumentaal onderwijs kon worden gerealiseerd.
- Meer aandacht voor talentontwikkeling.
- Samenwerking tussen de basisscholen.
- Kwantitatieve en kwalitatieve verbreding van het team muziekdocenten.
- De ontwikkeling van een nieuwe grote voorstelling volgens het LEF concept met een uitloop voor talenten in de zogenaamde Productieklas. Betere bij- en nascholing van leerkrachten, uitgewerkt in het 'Draaiboek Scholing & Coaching'.

Website organisatie

www.delindenberg.com

Verder lezen

- Draaiboek scholing en coaching [PDF](#)
- Leerplan instrumentaal [PDF](#)

Informatie Music in Me:

Rini Sonnemans projectleider Music in Me

Fotografie: Rinie Bleeker

11. Ik ben muziek

Trias, Rijswijk

Het project

Trias is in 2011 van start gegaan met het muziekeducatieproject Ik Ben Muziek (IBM). Leerlingen van vier basisscholen uit Rijswijk krijgen sinds die tijd wekelijks op school of bij Trias muziekles. Zo wordt muziekles onderdeel van het lescurriculum. Het doel van Ik ben Muziek is het ontwikkelen van een muziekeducatieve aanpak voor het basisonderwijs. In een periode van drie jaar wil Trias meer muziek brengen in het leven van kinderen, in het onderwijs en daarbuiten.

Inbedding primair onderwijs

Met de projecten op alle vier de basisscholen wordt nu een doorstart gemaakt met behulp van de subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Muziekverenigingen
- De cultuurmakelaar en bestuurders/ambtenaren van de gemeentes Rijswijk en Leidschendam-Voorburg.
- Scholen, en in het bijzonder met de ict'ers was er een prima samenwerking.
- Codarts voor de ontwikkeling van de methode voor de samenstelling en uitvoering van de bijscholing van muziekdocenten.
- Het netwerk van MiK en partners die het ook hebben uitgevoerd.
- De Rijswijkse Schouwburg.

Een tip op het gebied van samenwerking is om vanaf het begin de directeurs van de basisscholen te betrekken. Trias deed dat door twee keer per jaar te overleggen met de directeurs van alle deelnemende scholen. De ict'ers vergezelden hen vaak bij deze bijeenkomsten met informatie van de werkvloer. Op deze momenten hoorden ze van elkaar hoe het liep en kon Trias ook vanaf het begin kwesties als 'financiering als deze pilot is afgelopen' met de scholen bespreken.

Per school was er een contactpersoon (vaak de icc'er), daarnaast had elke school een zogenaamde 'klankbordgroep', waarin nog meer groepsleerkrachten zaten en waarin vijf keer per jaar besproken werd wat er zoal gebeurde in de lessen, wat er nog beter kon, hoe men elkaar nog meer kon versterken, etc. Op die manier kregen de scholen de kans om op gezette tijden 'hun ei kwijt te kunnen'. Dat werkte heel goed, bovendien voelde de icc'er zich ook ondersteund. Andere tip: afspraken vastleggen in een soort contract: maakt veel helder naar beide kanten, en laat zien dat je het serieus neemt.

'Kunnen we niet iedere dag pianoles krijgen?'

Kinderen

Vakkennis

De scholing en bijscholing van vakdocenten werd gegeven met behulp van de methode Coöperatief Leren in Muziek van Frits Evelein, Creative Music Making en diverse scholing op het gebied van lesgeven aan (bijzondere) groepen.

Bij de leerkrachten was er minder resultaat dan vooraf gehoopt. Sommigen hebben wel de lessen bijgewoond en een aantal leerkrachten heeft een workshop gedaan die door een muziekdocent werd gegeven.

Methodiekontwikkeling heeft plaatsgevonden door middel van de ontwikkeling van een eigen Muziek Educatieve Aanpak met daarin per jaar opgestelde doelen. Gaandeweg het project zijn de werkvoor- men aangepast. Als voorbeeld zijn per discipline twee succesles- sen beschreven. De voor het basisonderwijs benoemde leerdoelen Kunstzinnige Oriëntatie (54 t/m 56) zijn hiervoor als leidraad genomen.

Laatste tip: investeer in het muziekdocententeam door ze te scholen en ze tijd te geven om ervaringen uit te wisselen. Het komt de kwali- teit van de lessen zeer ten goede!

Organisatie

De organisatie en uitvoering van Ik Ben Muziek is in goede samen- werking tussen de genoemde partners uitgevoerd.

Financiering

De financiering van het vervolgtraject wordt mogelijk gemaakt door een doorstart via de financiering vanuit de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, een hogere bijdrage van de scholen zelf en een subsi- die vanuit Trias.

Effecten

Van de leerlingen is 90 – 95% erg enthousiast is en wil graag verder. De kinderen van groep 1 t/m 4 krijgen AMV. Daarnaast is het effect bij de leerlingen uit groep 5 t/m 7 erg groot omdat zij elke week instrumentale les krijgen. De kinderen krijgen les op één instrument. Ze kunnen kiezen uit: piano, gitaar, keyboard, viool, fluit of drums en bandcoaching. Bij de kinderen van groep 8 wordt dit aangewakkerd omdat zij ondersteuning krijgen bij de eindmusical.

Het effect bij de leerkrachten om actief te participeren is geringer. Ze ervaren het wel als een toegevoegde waarde, maar vooral omdat ze het zelf niet kunnen.

De vakdocenten van Trias ervaren het als een goede cross-over en hebben het project met veel enthousiasme en voldoening uitgevoerd.

Website organisatie

www.stichting-trias.nl

Project pagina

Website project

www.ikbenmuziek.nl

Video

- Teaserfilm, Ik ben Muziek [Youtube](#)

- Kick-off Ik ben Muziek [Youtube](#)

- Filmpje van leerling [Youtube](#)

Foto's [Flickr](#)

Informatie Ik ben muziek

Djoke de Vries, projectleider Ik ben Muziek

Overall Muziek - Fotografie: Rinie Bleeker

12. Overal Muziek

Music Matters, Rotterdam

Het project

Music Matters participeerde in het project Overal Muziek mede namens SKVR, Codarts, WMDC, het Rotterdams Philharmonisch Orkest en De Doelen. Samen met Music Matters vormen zij de zogenoemde Rotterdamse muziekcoalitie. De ambitie van deze coalitie is om vanuit de gezamenlijke visie op muziekeducatie voor kinderen en jongeren te komen tot afstemming van het muziekeducatief aanbod. Daarnaast wil de coalitie in 2016 beschikken over doorlopende leerlijnen muziekeducatie in Rotterdam. Hiertoe is een Masterplan Muziekeducatie opgesteld. Het project Overal Muziek maakt hier deel van uit. Het project bestond 2010 t/m 2013 uit twee onderdelen. Het ontwikkelen van een programma voor zang en eenvoudig voorbereidend instrumentaal onderwijs, dat via een teach-the-teacher methode stadsbreed kan worden ingezet op basisscholen. Ten tweede het ontwikkelen van een aantal pilots in groep 5 t/m 8 voor in totaal 22 scholen in achterstandswijken ten behoeve van een intensievere leerlijn voor het klassikaal leren bespelen van een instrument en het volgen van een koor- of orkestprogramma.

Inbedding primair onderwijs

Music Matters realiseerde, mede vanwege het consortium van samenwerkingspartners een aantal zaken die met elkaar samenhang:

- Zingen staat in veel meer basisscholen structureel 'op de kaart'.
- Er is kennismaking met de muziekinstrumenten en instrumentaal muziekonderwijs gerealiseerd/georganiseerd.
- Via SKVR is er de uitbreiding naar 'Ieder Kind een Instrument'.
- De concepten uit de oorspronkelijke opzet gaan steeds meer zelfstandig functioneren, zoals Zangmakers en Winston's Muziekschool.
- Er heeft goede borging voor de voortgang kunnen plaatsvinden.
- Er zijn wensen tot verdere (inhoudelijke en organisatorische) verdieping.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- Zangmakers, waardoor er een bereik was van 100 Rotterdamse basisscholen.
- Freelancers, zoals muziekdocenten.
- Winston's Muziekschool
- Watch That Sound
- PABO
- Samenwerking in losse verbanden in wijken (zoals met projecten taalontwikkeling).
- Goede samenwerking was er met cultuurcoaches (combinatiefunctionarissen) via SKVR; met icc'ers en met bibliotheken.
- Rotterdams Philharmonisch Orkest
- Met de amateurkunst werd maar heel beperkt samengewerkt.

Vakkennis

De vakinhoudelijke bijscholing van de vakdocent muziek is voortvarend opgepakt bij IKEI via de SKVR.

Bijscholing van groepsleerkrachten gebeurde door Zangmakers en Winstons Muziekschool.

Met betrekking tot methodiekontwikkeling werd het 'Masterplan Muziekeducatie' gerealiseerd. Daarin zijn ook leerlijnen muziekeducatie vervat.

Gebleken is dat de overstap van het binnenschoolse naar het buitenschoolse circuit erg lastig is. Kinderen (b)lijken in de basisschool heel enthousiast om een instrument te gaan leren bespelen. Toch is het percentage kinderen dat daadwerkelijk start, relatief klein. Onderzocht zou moeten worden welke factoren daar een rol spelen en bepalend zijn. In Rotterdam bestaat het Jeugdcultuurfonds waardoor feitelijk financiële drempels in hoge mate kunnen worden weggenomen. Blijkbaar zijn er andere factoren of hobbels die verhinderen dat jongeren actief gaan participeren. Men zou in Rotterdam heel graag een gedegen onderzoek (laten) uitvoeren rond het thema 'Ouders & Cultuurparticipatie'.

Organisatie

Naast de vele positieve resultaten had het project ook te maken met gemeentelijk beleid dat een sterke focus heeft op taal en rekenen en veel minder op muziek. Vanuit die focus op 'Beter presteren'

konden toch zinvolle koppelingen gelegd worden, bijvoorbeeld door Zangmakers.

Ieder Kind Een Instrument (IKEI) kostte relatief veel tijd in de realisatie, terwijl de activiteiten van Zangmakers ook min of meer 'tussendoor' gingen.

'Duizend zingende kinderen en ouders op het Schouwburgplein!'

Financiering

Vanuit het 'Masterplan Muziekeducatie' (2010) deed men aanvragen voor financiële ondersteuning. Dat lukte en intussen kan het project worden voortgezet via de nieuwe regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Binnen Cultuureducatie met Kwaliteit wordt het project verder uitgebouwd, met speciale aandacht voor binnen- naar buitenschools en verbinding tussen luisteren en muziek maken. Bovendien is er, nu Overal Muziek onderdeel is van Cultuureducatie met Kwaliteit, ook meer ruimte voor alle coalitiepartners van de Muziekcoalitie.

Effecten

Bij de leerlingen in de school was er veel enthousiasme, ook bij ouders, wat onder andere resulteerde in 1000 zingende mensen op het Schouwburgplein in het kader van de Koningsspelen. Heel veel scholen zijn blij met het project. Dat is gebleken uit reacties van de groepsleerkrachten en de leiding van de scholen. In het docententeam van het Centrum voor de Kunsten had didactische en methodische vernieuwing plaats die leidde tot realisatie van nieuwe mogelijkheden en innovatie.

Websites organisaties

www.musicmatters.nu

www.codarts.nl

www.dedoelen.nl

www.rotterdamphilharmonisch.nl

www.skvr.nl

www.wmdc.nl

Websites projecten

[Overal Muziek](#)

[Winstons Muziekschool](#)

[Zangmakers](#)

Sociale media

[Facebook](#)

[Twitter](#)

Video

- Youtube-kanaal van Winston's muziekschool [Youtube](#)
- Meezingvideo Zangmakers [Zangmakers](#)

Verder lezen

- Overal muziek. Masterplan muziekeducatie / SKVR, 2011 [Artikel](#)
- Handleiding Winston's Muziekschool [Handleiding](#)
- Zingen met kinderen volgens Zangmakers (brochure) [Brochure](#)
- Koningslied door Zangmakers (artikel) [Artikel](#)

Informatie Overal Muziek:

Marianne van de Velde, directeur Music Matters

13. De MuziekRoute

Utrechts Centrum voor de Kunsten, Utrecht

Het project

In het project De MuziekRoute komen kinderen op een creatieve manier in aanraking met muziek. Vanaf oktober 2011 krijgen de kinderen van groep 3 en 4 van drie verschillende basisscholen in de wijk Overvecht elke week muziekles van muziekdocenten van het Utrechts Centrum voor de Kunsten. In groep 3 is dat zangles, de kinderen van groep 4 mogen kiezen uit vier verschillende instrumenten; viool, cello, trompet en slagwerk. Af en toe komt er ook een gastdocent van het Rosa Ensemble op bezoek. De lessen sluiten aan op de methode Vreedzame School, de pedagogische aanpak van basisscholen die zijn aangesloten bij de Brede School Overvecht (www.vreedzameschool.nl). Hierbij krijgen kinderen een eigen stem en nemen verantwoordelijkheid voor de school als gemeenschap. Het nemen van eigen verantwoordelijkheid stimuleert het creatieve proces dat leidt tot een hoogstaand eindproduct. Dit Creatief Leren is de belangrijkste inhoudelijke pijler van De MuziekRoute.

Inbedding primair onderwijs

De regeling Cultuureducatie met Kwaliteit maakt continuering van het project mogelijk. De scholen moeten wel meer meebetalen, net als de kinderen. Scholen zijn erg enthousiast en willen ouders overtuigen mee te blijven doen. Alle elf scholen van de Brede School Overvecht hebben zich in 2013 inhoudelijk gecommitteerd aan De MuziekRoute en willen tijd en inzet vrijmaken voor uitvoering van en reflectie op de MuziekRoute in de komende jaren. De MuziekRoute is daarmee een vast onderdeel geworden van de schoolplannen van de deelnemende scholen.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- UCK
- Brede School Overvecht
- Het Rosa Ensemble
- Vredenburg Utrecht
- Muziek Centrum van de Omroep

Het Rosa ensemble heeft voor de kinderen een voorbeeldfunctie, en heeft bijgedragen aan een positief beeld over muziek. Alle samenwerkingspartners zijn betrokken bij de presentatiemomenten. UCK is trots op de samenwerking met scholen in de krachtwijk Overvecht. Een belangrijke doelstelling was ook de ouders bij het project te betrekken. Het is per definitie belangrijk om ouders te betrekken bij de school en schoolprestaties van hun kinderen. Er is aangetoond dat dit een positief effect heeft op de leeropbrengst van kinderen. De Vreedzame School/Wijk stelt zich ten doel om de drie leerwerelden van kinderen (Thuis/Straat/School) aan elkaar te verbinden en een herkenbaar klimaat te scheppen. Ook De MuziekRoute heeft baat bij betrokkenheid van ouders. Kinderen moeten thuis kunnen oefenen, spelen en uitproberen. Ook ouders moeten overtuigd raken van de meerwaarde van muziekeducatie voor hun kind.

‘Onder de indruk van het gedrag van de kinderen tijdens het Kerstconcert. Ik vind het echt indrukwekkend, hoe de kinderen zich gedisciplineerd gedragen, hoe serieus ze de muziek nemen en hoe geconcentreerd ze daar zelf mee bezig zijn.’

Groepsleerkracht

Bijscholing en muzikontwikkeling

Voor de muziekdocenten zijn er diverse studiedagen georganiseerd, waarin creatief leren, improvisatie met kinderen en werken met groepen centraal stond. Daarnaast zijn er individuele coachtrajecten geweest, met persoonlijke tips op maat. Dat werkte erg goed. De groepsleerkrachten kregen een korte vierdelige zangcursus aangeboden van UCK-docenten, maar daar waren weinig aanmeldingen voor. Achteraf werd geconcludeerd dat het tijdstip van de woensdagmiddag lastig was. Er zijn geen leerlijnen ontwikkeld, maar wel diverse lesvoorbereidingen waar het creatief leren centraal staat. Daarnaast is er ook een methodiek ontwikkeld, die binnenkort via de website beschikbaar is.

Organisatie

Bij een project als De MuziekRoute is commitment van de school noodzakelijk. Bijvoorbeeld omdat de kinderen hun instrument mee naar huis krijgen, maar ook omdat de scholen ruimtes beschikbaar moeten stellen voor de lessen en mee moeten denken over de organisatorische kant. Scholen moeten intrinsiek overtuigd zijn van de meerwaarde van muziekeducatie (volgens Creatief Leren) voor hun leerlingen, en daarmee ook medeverantwoordelijkheid willen dragen. Pas dan is er sprake van een volwaardig Creatief Partnerschap. Dat is met de drie deelnemende scholen gelukt.

Doordat het gehele project plaatsvond onder schooltijd was er weinig contact met de ouders. Daarom is gestimuleerd dat de ouders aanwezig waren bij het concert. Er zijn zelfs bussen geregeld om de betrokkenheid vanuit de ouders te vergroten. Daarnaast werden er ook ensemblelessen na schooltijd gegeven. Ouders mochten dan de laatste tien minuten meekijken, waardoor ook weer meer contact met ouders ontstond.

De combinatie binnenscholen en naschools was waardevol voor verankering en inbedding van de muzieklessen en de presentaties en ontmoetingen vergrootten het draagvlak. Wel was de informatie-uitwisseling tussen leerkrachten en muziekdocenten om logistieke redenen zeer moeizaam (soms niet te organiseren).

Door bovenstaande redenen zullen de muzikale lessen in het vervolg facultatief zijn en naschools worden gegeven.

'Dit is nu al de mooiste dag van mijn leven!'

De achtjarige violiste Fatima bij het betreden van de zaal in Vredenburg, op weg naar het podium

Effecten

Kinderen zijn vindingrijker geworden en hebben meer zelfvertrouwen ontwikkeld in de afgelopen twee jaren. Daar heeft De MuziekRoute een belangrijke bijdrage aan geleverd. Nieuwe muziek maken leeft in de scholen.

Er zitten echte muzikale talenten tussen die ook meespelen in het wekelijkse MuziekRoute schoolensemble. De drie schoolensembles maken al improviserend muziek en componeren zo hun eigen muziekstukken.

Het is de bedoeling dat de ensembles van de verschillende scholen in de toekomst samen Club Overvecht Symfonie orkest vormen. Dit alles in het kader van talentontwikkeling die ook op andere gebieden wordt vormgegeven in Overvecht.

Website organisatie

www.uck.nl

Website project

www.muzeekroute.nl

Video

- Kanaal van de Muziekroute op [Youtube](#)
- Slotconcert [Uindewijk](#)

Foto's

- De Muziekroute Brede School Overvecht Utrecht [Muziekroute](#)

Verder lezen

- Daar zit muziek in... / A. Visée, B. van Oers, 2013 [Onderzoek](#)
- Verslag van concerten [Verslag](#)
- Verslag monitoringsonderzoek partnerschappen Utrecht. Casestudies 2010 / N. van der Geest, S. van Santvoort; HKU, 2011 [Onderzoek](#)

Informatie De MuziekRoute

Ruth Slob : Projectleider De MuziekRoute

Bewaking van organisatie, budget en opbrengsten

Hanno Tomassen: Initiatiefnemer De MuziekRoute

Bewaking en waar nodig bijsturing van inhoudelijke uitgangspunten

Fotografie: Ellie Oomen

14. Muziek maakt school

FluXus, Zaandam

Het project

In het project Muziek maakt School maken kinderen van vier basisscholen in de krachtwijk Poelenburg vanaf september 2010 samen muziek. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de methodiek van het project Rajakymoes!, het jeugdorkest van FluXus, waarmee al eerder werd geëxperimenteerd. In deze methode gaat het erom het kind te helpen ontdekken waar diens talenten liggen (ownership), het te inspireren (awareness) en te motiveren (commitment). De kinderen krijgen bij Muziek maakt School les in kleine groepjes en spelen in ensembles, allemaal op school en onder schooltijd. Doel van het project is dat in 2013 alle kinderen tussen 4 en 12 jaar uit de wijk Poelenburg muziek maken.

Inbedding in het primair onderwijs

Het project Muziek maakt School was een pilot. Intussen is de opzet fundamenteel gewijzigd, omdat FluXus erachter kwam dat er binnenscholen geen hoge vaardigheden bereikt worden. Reden daarvan is dat kinderen niet vroeg genoeg starten met muziek. Daarom is ervoor gekozen al in groep 1 met muziekeducatie te beginnen. Voor de groepen 1 t/m 4 is de zogenaamde 'Da Capo Methode' vanuit het Engels vertaald en zingen de kinderen veel. Vanaf groep 5 beginnen ze met instrumentaal muziekonderwijs en gaan daarmee door tot en met groep 8. Hierdoor kan FluXus pakketten maatwerk bieden en structureel muziekonderwijs aanbieden op alle scholen. Een succesvol model is: een groep heeft een half uur koor en drie kwartier instrumentaal onderwijs in twee groepen. De kinderen wisselen elk half jaar van instrument.

'De muzikale geest is uit de fles.' (vergelijk Aladdin die over de stoffige lamp wreef)

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- een muziekvereniging
- het Conservatorium van Amsterdam
- cultuurcoaches c.q. combinatiefunctionarissen vanwege de mogelijkheid gebruik te maken van de matchingsgelden uit de regeling combinatiefunctionarissen
- icc'ers van de basisscholen
- het Zaantheater
- de wijk Poelenburg
- twee Rotary Clubs die ook konden ondersteunen om het project meer mogelijkheden, bekendheid en draagvlak te geven.

Op wijkniveau was FluXus wat minder succesvol. Opvattingen en uitgangspunten bleken niet altijd hetzelfde, onder andere vanwege de diversiteit aan culturen in de wijk.

Vakkennis

De bijscholing van vakdocenten was succesvol: er is gewerkt aan

groepsdynamica, intervisie en van elkaar leren. Men werd sterker door meer zelfvertrouwen. Groepsleerkrachten leerden van vakdocenten en wisselden kennis uit.

Via onderzoek (o.a. Anouk Visée en Bert van Oerse) was FluXus al op de hoogte van een aantal cruciale bevindingen:

- Er dient samenwerking te zijn en ook wederzijds leren (tussen primair onderwijs en kunsteducatie).
- Muziek dient een vaste plek in het curriculum te krijgen.
- De basisschoolleerkracht móet zelf ook meedoen, en niet bijvoorbeeld weggaan of zich aan een nakijktak gaan wijden.

Die bevindingen zijn verwerkt in de huidige opzet.

Als het gaat om het vervolg op het binnenschoolse in relatie tot het aanbod van FluXus:

- Het besef drong door dat je als Centrum voor de Kunsten ook met je buitenschoolse aanbod binnenschools kunt gaan.
- Maak een ander, innovatief (buitenschools) aanbod dat aansluit op hetgeen je binnenschools realiseert.
- Ga uit van de 'andere' leerling (durf het klassieke model van de leerling die na schooltijd naar het Centrum voor de Kunsten komt voor klarinetles los te laten). Er kunnen meerdere modellen naast elkaar bestaan.

Organisatie

Er zijn heel veel veranderingen en aanpassingen in de organisatie geweest. Meteen vanaf het begin bleek bij FluXus het ontwikkelproces heel belangrijk. Daar heeft men ook veel aandacht en tijd aan gegeven. Het gevolg was, dat het initiële plan fundamenteel werd gewijzigd in een werkwijze die in de praktijk beter toepasbaar bleek en meer draagvlak kreeg.

Financiering

Vanuit het projectsubsidie, de scholen en de Rotary Clubs.

Effecten

In de wijk Poelenburg waren aanvankelijk maar enkele leerlingen die een instrument bespeelden. Nu zijn dat er veel meer geworden. Ook de gamelan is geïntroduceerd en dat is een succesverhaal!

De groepsleerkrachten leerden van vakdocenten en wisselden kennis uit.

Bij het docententeam van het Centrum voor de Kunsten is gewerkt aan groepsdynamica; intervisie en van elkaar leren. Men werd sterker door meer zelfvertrouwen.

Er ontstond een opvallend goede samenwerking tussen vier scholen van verschillende signatuur: een Protestants Christelijke, een Katholieke, een Islamitische en een Openbare school. Het muziekproject werd eigenlijk ook een integratieproject en kwam midden in de maatschappelijke realiteit terecht.

Website organisatie

www.fluxus.nl

Project pagina

Social media

Facebook

Video

- YouTube-kanaal van Muziek maakt school [Youtube](#)

Verder lezen

- Muziek maakt school in Zaandam [5 tijdschriftartikelen](#)

Informatie FluXus:

Rini Sonnemans: hoofd afdeling onderwijs en Cultuur in School

15. Muziek en Ik

Muzerie, Zwolle

Het project

Muziek en Ik (MIK) is een project van Kunstencentrum Muzerie. Het algemene doel van het project is om bij te dragen aan de bevordering van actieve muziekbeoefening. Daarbij ligt de nadruk op het plezier dat kinderen beleven bij het samen muziek maken. Ander doel van het project is het vergroten van inzicht in de methodes en samenwerkingsverbanden die het best werken.

Aan Muziek en ik werken vier scholen met de groepen 1 t/m 7 mee. Kinderen die door sociaal-maatschappelijke drempels nog weinig of niets aan actieve muziekbeoefening doen, worden met dit project juist wel bereikt. De lessen worden gegeven door tien muziekdocenten.

Inbedding primair onderwijs

Voordat het project plaatsvond, was er nog geen muziekles op structurele basis. Drie van de vier scholen gaan door met het geven van muzieklessen in het primair onderwijs. Deze drie scholen zullen met behulp van gelden uit het programma Cultuureducatie met Kwaliteit in de toekomst participeren in dit project maar wel in minder hoge frequentie.

Samenwerking

In het project wordt samengewerkt met:

- het Nederlands Symfonieorkest
- muziekvereniging Excelsior Dalfsen en het Britten Jeugd Strijkorkest
- icc'ers op de scholen. Deze fungeerden als contactpersoon. De projectleider had contact met de icc'er voor de zakelijke afspraken en regelmatig werd er een evaluatie gepand. De MIK-docenten hadden wekelijks contact met de icc'er voor de praktische zaken, wat een van de succesfactoren was. Korte lijnen zijn zeer belangrijk.

De samenwerking met de muziekvereniging en het strijkorkest is niet structureel geworden, maar incidenteel gebleven. De samenwerking bestond uit een workshop en aansluitend een concertpresentatie met meespeelkarakter. De contacten zijn inmiddels zo goed, dat ze elkaar nu wel weten te vinden. De contacten werden door de projectleider gelegd.

Vakkennis

Er is tijdens het project didactische ondersteuning aangeboden aan MIK-docenten, bestaande uit zes studietoelichten door acht (gast) docenten: Frans Haverkort (ArteZ), Iris de Boer en collega (IKEI/SKVR Rotterdam), Saskia Spinder en Emiel vd Berg (Muzerie), Karin Gerfen, Robert Baarda (docenten beeldend, theater), Frits Evelein, Liselot ten Broeke, Otto de Jong, Mark Mieras.

Daarnaast kregen docenten coaching on the job en hebben externe scholingsbijeenkomsten plaatsgevonden van Muziekbuss en Klats! De groepsleerkrachten zijn door middel van drie plenaire bijeenkomsten door gastdocenten bijgeschoold. Op één school is er een leerkrachtenkoor gestart.

Daarnaast konden leerkrachten advies uitbrengen over de aansluiting van het lesmateriaal bij de belevingswereld van de leerlingen. Het samen ontwikkelen van lesmaterialen bleek geen realistisch doel, gezien de hoge werkdruk van leerkrachten. De muziekdocenten hebben wel zelf liedjes en arrangementen ontwikkeld (20 in totaal). Daarnaast heeft docent Joep Oosterwijk ervoor gezorgd dat het materiaal ook voor digibord beschikbaar is. Dit materiaal is te downloaden via www.orkestindeklas.nl.

Organisatie

Uit het evaluatierapport kwamen de volgende organisatorische tips:

- Organiseer voor aanvang van een project een kennismakingsmoment voor de leerkrachten en de MIK-docenten. Bespreek de wijze waarop samengewerkt kan worden (tijdens maar ook buiten de lessen om) en de krachten gebundeld kunnen worden. De docenten kunnen toelichten aan welke doelen ze met de kinderen werken en welke aanpak ze hanteren. De leerkrachten kunnen toelichten hoe zij werken met de kinderen, desgewenst vertellen over de samenstelling van de groep en eventueel een muziekdocent uitnodigen om als kennismaking met de school en de groep mee te kijken in de klas.
- Formaliseer de momenten waarop tussentijds gesproken wordt over de voortgang van het project. Wie zijn bij het overleg betrokken, op welke momenten en hoe worden de uitkomsten overgedragen aan andere teamleden?
- Onderzoek met de MIK-docenten de mogelijkheden die er zijn om binnen de lessen meer te differentiëren naar niveau. Zijn er nieuwe materialen nodig, ter ondersteuning? Hebben docenten wensen met betrekking tot bijscholing? Of is het aanvullend nodig om buiten de lessen om een aanbod te creëren voor de snellere leerlingen, zodat zij niet geremd worden in hun ontwikkeling of motivatie?
- Bespreek met elke MIK-docent zijn/haar vaardigheden op het gebied van klassenmanagement en behoeften aan professionalisering. Goed klassenmanagement is een voorwaarde voor een succesvolle les.
- Maak met het voltallige MIK-team een plan waarin is aangegeven wie welke themadagen van Muziek in de klasprojecten uit andere regio's in het land of andere landelijke themadagen bijwoont en

hoe de daar uitgereikte materialen en gehouden presentaties met elkaar gedeeld worden.

- Planning lessen: Scholen geven aan dat ze de muzieklessen het liefst, gezien de concentratie en energie van de kinderen, in de middag inplannen.

Effecten

De algemene doelen van het project zijn in het projectplan vastgelegd. Sommige scholen hadden bij aanvang van het project een vrij hoge verwachting van de muzikale en technische ontwikkeling van de kinderen en raakten (met de ouders) wat teleurgesteld toen bleek dat de ontwikkeling van de kinderen langzaam verliep. Als er voor aanvang van het project overleg was geweest met de muziekdocenten, hadden zij toe kunnen lichten hoe de muzikale ontwikkeling van kinderen in de regel verloopt, met daaraan gekoppeld de korte en lange termijn resultaten.

Zowel de scholen als de MIK-docenten geven aan dat samenwerking tussen de MIK-docenten en de leerkrachten een succesfactor is. De MIK-docenten geven aan dat de klassen rustiger zijn als de eigen leerkracht aanwezig is. De docenten waarderen het als de leerkrachten helpen de orde te handhaven of daar tips over geven. Het is voor de kinderen heel belangrijk als de leerkrachten laten zien dat ze de muzieklessen waardevol vinden. Het is zowel voor de muziekdocent als voor de leerkracht belangrijk om goed af te stemmen wat de rol van de leerkracht is als hij aanwezig is.

MIK-docenten geven aan dat het heel goed werkt om naar gezamenlijke presentaties toe te werken. Het is erg leuk als leerlingen uit verschillende leerjaren samenspelen. Scholen zijn heel positief over de bandjes en orkesten die opgericht zijn om na schooltijd samen te repeteren. Dit past ook goed bij de ambitie van het project om een doorgaande leerlijn vorm te geven, gericht op talentontwikkeling. Uit de evaluatie blijkt dat de tevredenheid van de scholen sterk kan stijgen als de aanpak van het project op maat wordt gemaakt per school. De scholen hebben verschillende ideeën over de doelen van het project voor de kinderen. Denk bijvoorbeeld aan: keuze van werkvormen, frequentie en locatie van presentaties / optredens, samenwerking met de groepsleerkracht, betrekken van ouders,

aanpak van de lessen (o.a. rol voor andere kunstdisciplines, selectie van instrumenten, organiseren van meer of minder activiteiten buiten de school).

Website organisatie

www.muzerie.nl

Website project

www.muziekenik.nl

Social media

- Blog van filmmaker Camille Verbunt over de documentaire 'Muziek en ik' [Blog](#)

Video

- Scenes uit de documentaire 'Muziek en ik' [Mikdocu](#)
- Trailer animatieclip MIK [Youtube](#)
- Compilatie videoclip [Youtube](#)

Foto's [Mikdocu](#)

Verder lezen

- Evaluatie van het project 'Muziek en ik' 2010-2013 / I. van de Kamp, 2013

[Artikel](#)

Informatie Muziek en Ik

Lisette Lagerweij, voormalig projectleider Muziek en Ik
Ellie Cuhus, huidige projectleider Muziek en Ik

16. MuziekMakers!

Stichting Papageno, landelijk

Het project

De hoofddoelstelling van MuziekMakers was de realisatie van een muzikeducatief aanbod voor kinderen uit de midden- en bovenbouw die een cluster 3 of 4 of een sbo-school bezoeken. Daarnaast was het doel in kaart te brengen welke muzikale en pedagogische vaardigheden muziekdocenten nodig hebben om aan kinderen met leer- en gedragsstoornissen muziekles te kunnen geven.

Inbedding speciaal (basis)onderwijs

Binnen dit project lag de nadruk vooral op het opdoen van kennis en expertise in de hierboven genoemde gebieden. Er zijn handzame modellen ontwikkeld voor de muzikale opbouw van een muziekles, een visie op de samenwerking met een school voor speciaal (basis) onderwijs, en trainings- en coachingstrajecten voor muziekdocenten die in het speciaal (basis)onderwijs aan de slag willen gaan of zijn. Voor de komende jaren ligt de nadruk op samenwerking met culturele instellingen die het muziekonderwijs in de eigen gemeente of stad verzorgen. Papageno deelt de opgedane kennis en expertise met deze instellingen en draagt deze waar mogelijk over en streeft ernaar lokaal, regionaal en landelijk tot uitwisseling van expertise te komen.

Samenwerking

In het project is samengewerkt met:

- professionele muzikanten, die tevens 'maker' zijn (dus niet alleen uitvoerend muzikant)
- scholen voor speciaal (basis)onderwijs

In dit project is gekozen voor het trainen en opleiden van professionele muzikanten die niet alleen uitvoerend muzikant zijn, maar ook ervaring hebben met maakprocessen en het werken met groepen. Belangrijk was dat de muzikanten goed konden motiveren waarom ze met kinderen met gedrags- en leerstoornissen wilden werken. Daarbij werd vooral gekeken naar de intrinsieke motivatie,

nieuwsgierigheid naar de doelgroep en het blijven zoeken naar de juiste houding, muzikale aanpak en het openstaan voor zelfreflectie.

In de praktijk bleek ook dat een nauwe samenwerking met de groepsleerkrachten van cruciaal belang is voor het laten welslagen van de muziekworkshops. De leerkracht is immers de expert op het gebied van de leer- of gedragsproblemen. De leerkracht kent zijn of haar eigen leerlingen het beste en weet precies wanneer een leerling in een crisis dreigt te raken of wanneer een leerling enthousiast is, zonder dat dit zichtbaar is voor een buitenstaander. Een uitgebreide kennismaking van de muzikant met de leerlingen en de groepsleerkracht waren standaard. In het kennismakingsgesprek kwam ook de samenwerking naar voren. Zaken als 'wie grijpt wanneer in, wat zijn de specifieke regels in de school of in de klas, zijn er thema's die op dat moment spelen in de school waar muzikaal op kan worden aangehaakt' kwamen aan de orde.

De feedback van de groepsleerkracht is nodig om de volgende muziekles goed te kunnen voorbereiden en eventuele problemen snel te kunnen aanpakken. In het speciaal onderwijs is maatwerk noodzakelijk.

Vakkennis

De training van vakdocenten door Papageno was een cyclisch proces: de muzikanten brachten wat ze tijdens de training geleerd hadden in de praktijk. De muzikanten werden gecoacht en het hele proces werd continue gemonitord, geëvalueerd en geanalyseerd. Op basis hiervan werden verbeteringen in de volgende training aangebracht en begon het proces opnieuw. In de gehele projectperiode zijn er vier trainingen uitgevoerd. De training sloot zodoende steeds meer aan bij de praktijk en de muzikanten konden steeds efficiënter en doelgerichter worden opgeleid.

Iedere nieuwe school waar MuziekMakers werd uitgevoerd kreeg een muzikale workshop voor het hele team. Het doel daarvan was het creëren van draagvlak en begrip voor muziek op de school. Het motto van de muziekworkshops was 'iedereen kan muziek maken, ook als je geen enkele muzikale achtergrond hebt'. Dit gold voor de kinderen, maar ook voor de leerkrachten. Hoewel veel leerkrachten het vooraf erg eng vonden om muzikaal aan de slag te gaan, zijn de workshops met veel

enthousiasme ontvangen en was men na afloop verbaasd over het feit dat je in zo'n korte tijd samen tot een muzikaal stuk kunt komen.

'Het zou mooi zijn als over tien jaar alle kinderen met een beperking, zowel op school als daarbuiten, toegang hebben tot deelname aan cultuur.'

Organisatie

Het werven van scholen bleek een lastige klus te zijn. Een aantal redenen ligt daaraan ten grondslag. Scholen voor speciaal onderwijs worden hard getroffen door bezuinigingen en hebben nauwelijks budget voor dit soort 'extra' projecten. Er zijn relatief veel scholen die (nog) niet of nauwelijks een visie op cultuureducatie hebben en soms het nut ervan voor hun leerlingen niet inzien.

Financiering

De bijdrage die aan scholen is gevraagd lag vrij dicht bij de daadwerkelijke kostprijs. De gedachte hierachter was dat als het project zou stoppen, scholen niet voor een verrassing zouden komen te staan als de prijs plotseling veel hoger zou worden.

Scholen die hebben meegedaan aan dit project deden dit meestal omdat er nog een 'potje geld' beschikbaar was en er al langer de wens bestond om eens iets met muziek te doen. Het ontbreken van een visie op en een beleidsplan met betrekking tot cultuureducatie betekent dat dit soort projecten in de ad hoc sfeer plaatsvinden.

Effecten

De resultaten zijn:

- meer landelijke bekendheid en draagvlak voor muziekeducatie in het speciaal (basis)onderwijs;
- training en coaching voor muziekdocenten die willen werken of reeds werkzaam zijn in het speciaal (basis)onderwijs;
- een netwerk van ca. 16 opgeleide muzikanten die zijn getraind en praktijkkennis hebben opgedaan in het werken met leerlingen met leer- en gedragsstoornissen.

Website organisatie www.stichtingpapageno.nl
 Projectpagina scholen Projectpagina muzikanten

Social media [Facebook](#)

Video

- Promotiefilm [Youtube](#)
- Papageno bij 'Een vandaag' [Youtube](#)
- Youtube-kanaal van Stichting Papageno [Youtube](#)

Informatie MuziekMakers!
 Tanja van Dijk, projectleider kunsteducatie, Stichting Papageno

17. Classic Express

Prinses Christina Concours, landelijk

Het project

De Classic Express is de eerste rijdende concertzaal ter wereld: een enorme trailer die kan uitschuiven tot een concertzaal met ruimte voor ongeveer 35 kinderen. Binnen staan zitjes voor de kinderen en er is een klein podium waar de muzikanten en de presentator kunnen plaatsnemen. Hier staat ook een vleugel. Jong talent - een selectie uit prijswinnaars van het Prinses Christina Concours in de leeftijd van 12-20 jaar - geeft in de Classic Express per seizoen circa 500 voorstellingen voor de basisscholen (6 - 9 jaar), telkens voor één klas. Hiervan vinden rond de 125 voorstellingen plaats voor kinderen met een handicap (speciaal onderwijs). Ten slotte wordt de Classic Express ingezet voor kindervoorstellingen, bij festivals en ten behoeve van sponsors.

Inbedding primair onderwijs

Het gaat bij het project Classic Express om kennismaken met muziek en niet over structurele educatie. Er is momenteel nog steeds een wachtlijst voor de Classic Express: het laagdrempelige blijkt ook aantrekkelijk, zeker voor regio's in het land die geen of weinig faciliteiten hebben. Binnen de leerlijnen blijkt er ook behoefte aan dit soort laagdrempelige projecten.

Samenwerking

In het project wordt samengewerkt met:

- De muziekschool benadert basisscholen en boekt de Classic Express bij het Prinses Christina Concours. Daarnaast is de muziekschool in samenwerking met de scholen verantwoordelijk voor de organisatie van de concerten.
- De cultuurcoach (c.q. combinatiefunctionaris) en/of de icc'ers.
- Centra voor de Kunsten.
- Speciale initiatieven of bestaande projecten, zoals Cello Biënnale, CityProms en het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht van Janine Jansen.

'Ik wil hier altijd wel blijven want dit is de hemel van de muziek.'

Jong meisje na een bezoek aan de Classic Express

Financiering

Een pijnpunt is op dit moment de verdere financiering. Om door te gaan is een bedrag van € 450.000,- per jaar nodig. Het Prinses Christina Concours is dringend op zoek naar fondsen en sponsoring.

Effecten

De Classic Express is succesvol ontvangen. Het Prinses Christina Concours ziet veel positieve effecten, omdat steeds kon worden aangezet tot zélf actief muziek maken. Overal was het net weer anders en was er sprake van (maximaal) maatwerk. Door de Classic Express komt er iets in beweging. Het is een begin voor verdere ontwikkeling: een andere houding, meer openheid ten opzichte van klassieke

muziek. In optimale vorm willen kinderen vervolgens daadwerkelijk muziekles gaan nemen. Ook de deelnemers van het concours kregen via de Classic Express de mogelijkheid om te werken met kinderen. Zij fungeerden als rolmodel, als ambassadeurs.

Voor de groepsleerkrachten van de school is er een voorbereidingspakket: alles is gericht op het bezoek van (en aan) de Classic Express. Daarna zijn er vormen van verdere ondersteuning mogelijk.

Website organisatie

www.christinaconcours.nl

Project pagina

Website project

www.classicexpress.nl

www.benniebriljant.nl

Video

- Videokanaal Classic Express [Youtube](#)
- NTR Podium - De avond van de Jonge musicus - Classic Express [Uitzending gemist](#)
- Instructievideo Bennie Briljant [Youtube](#)
- Diverse video's Bennie Briljant [Benniebriljant](#)
- Muziekles met Bennie Briljant [Youtube](#)

Foto's

- Kinderen groep 6 werken met Bennie Briljant [Benniebriljant](#)

Verder lezen

- Waar laat ik mijn lumpsum op los? Een rijdende concertzaal: met de klas naar de Classic Express / M. Scheepers, 2008 [Tijdschriftartikel](#)
- Classic Express doet meer! / A. van Beuningen, 2009 [Tijdschriftartikel](#)
- Lesbrieven Bennie Briljant [Praktijkmateriaal](#)

Informatieblok Classic Express en Bennie Briljant

Henriette van de Velde, projectleider Classic Express.

Conclusies en aanbevelingen

Met de stimuleringssubsidie van het FCP: Muziek in ieder Kind, zijn veel culturele organisaties in hun omgeving aan de slag gegaan. Opmerkelijk is dat ieder project startte met hetzelfde uitgangspunt: muziekeducatie in het primair onderwijs bevorderen, maar dat de uitwerking en realisatie van de projecten enorm verschilt. Dit past ons inziens uitstekend bij de Nederlandse samenleving, waar met betrekking tot muziekonderwijs weinig tot geen directe wetgeving bestaat en veel zaken decentraal en op lokaal niveau worden ingevuld. Dit kan nadelig zijn en tot versnippering leiden. Het voordeel is dat er op lokaal niveau maatwerk kan worden gerealiseerd. In de praktijk van de verschillende projecten zien we dat mensen en organisaties verbindingen zijn aangegaan, elkaar inspireerden en uitdaagden. Het succes van projecten is veelal te herleiden tot een goede samenwerking en het vaststellen en najagen van gezamenlijke doelen.

Het LKCA heeft in samenspraak met het FCP een aantal inventarisatie- en borgingspunten benoemd die in alle projecten een belangrijke rol hebben gespeeld. Hieronder volgen de conclusies en aanbevelingen, per onderwerp gecategoriseerd.

Structurele inbedding primair onderwijs

De projectsubsidies van Muziek in ieder Kind hebben het besef versterkt dat goede en structurele muziekeducatie een onlosmakelijk onderdeel dient te zijn van het onderwijscurriculum voor kinderen. Het is jammer dat structurele inbedding van muziekonderwijs nog steeds gebaseerd lijkt te zijn op incidentele projectsubsidies. Helaas blijkt het vaak zo te zijn dat wanneer de projectsubsidie stopt, er geen structurele inbedding is gerealiseerd die zich heeft vertaald in concrete formatieplaatsen voor leerkrachten die affiniteit en competenties bezitten op het terrein van de muziekeducatie.

Het is een uitdaging om muziekeducatie niet langer te baseren op projectsubsidies, maar te investeren in het verankeren van muziekonderwijs in het kerncurriculum van het primair onderwijs.

Directies van basisscholen kunnen de regie in handen nemen in het realiseren van structurele muziekeducatie middels het formatieplan van hun school/scholen. De landelijke overheid kan ervoor zorgen dat matchingsregelingen daarvoor op structurele basis worden ingezet, waardoor het ontwikkelen en onderhouden van een muzikaal klimaat in het onderwijs ook echt mogelijk wordt en blijft. De wenselijkheid van een mate van toezicht hierop door de Inspectie van het Onderwijs dringt zich daarbij ook op.

De verbinding tussen binnenschoolse en naschoolse activiteiten is zeer waardevol gebleken omdat er zo verdieping kan plaatsvinden. Een tip is om een innovatief buitenschools aanbod te maken dat aansluit op dat wat je binnenschools in gang zet. Andersom kunnen Centra voor de Kunsten hun aanbod ook (voor een deel) binnenschools gaan realiseren.

Samenwerking met partners

Zoals hierboven al beschreven hebben alle Muziek in ieder Kind projecten hun eigen uitwerking gekozen. Uit de beschrijvingen van de projecten bleek dat het vinden van de juiste samenwerkingspartners als succesfactor benoemd kan worden. Bepaal vooraf bij welke onderdelen van een project het zinvol is om andere partners te zoeken en bekijk welke partners er beschikken over kwaliteiten of faciliteiten die waardevol of aanvullend kunnen zijn voor een project, zoals kennis van het onderwijs of ervaring met kinderen.

Ga na welke samenwerkingen interessant zouden kunnen zijn, bijvoorbeeld die met (andere) lokale of provinciale instellingen voor kunsteducatie. Mogelijke partners in deze zijn ook kleine instellingen, amateurverenigingen, individuele kunstenaars en particuliere docenten. Het lokaal verbinden van amateurkunst, kunsteducatie en onderwijs kan veel voordeel opleveren.

Samenwerking met het primair onderwijs

Uit de opgedane ervaringen is gebleken dat het van groot belang

is om schooldirecties vanaf het begin bij een project te betrekken. De directie is cruciaal voor het verkrijgen van draagvlak binnen de school en het laten slagen van een project.

Daarnaast is het belangrijk om contact op te nemen met de mensen die betrokken zijn bij de cultuureducatie op school. Uit de beschrijvingen van alle projecten is gebleken dat dit bij veel scholen de interne cultuurcoördinator (icc-er) is. Door de samenwerking met een icc-er ben je als instelling beter op de hoogte van wat er binnen de school speelt en is er de mogelijkheid hier nauw op aan te sluiten. Timmer de plannen niet helemaal dicht, maar werk ideeën uit in overleg met de samenwerkende partners.

Wanneer ouders overtuigd zijn van de meerwaarde van muziekeducatie dan is er ook thuis een klimaat waar kinderen met muziek aan de slag kunnen.

Vakkennis

Samenwerken is één belangrijke succesfactor gebleken, daarnaast kunnen competenties van de muziekdocenten en groepsleerkrachten het verschil maken. De enthousiaste groepsleerkracht die affiniteit heeft met musiceren of muziek beluisteren, de bevoegen muziekdocent die weet om te gaan met een groep kinderen en hen weet te inspireren en enthousiasmeren: zij zijn het menselijk kapitaal zonder welke het scheppen en onderhouden van een muzikaal klimaat absoluut onmogelijk is. Het LKCA wijst in dit verband op de kracht van na-, bijscholing- en coachingstrajecten (*life long learning*), ook in verband met de ontwikkeling van leerlijnen en methodieken en het concreet vormgeven in de onderwijspraktijk.

Het geven van instrumentale lessen in het basisonderwijs vraagt om een andere focus van de docent. De instrumentalist met ervaring in het lesgeven aan individuen of kleine groepjes, geeft les vanuit het principe dat technische en instrumentale vaardigheden voorwaarden voor het musiceren zijn. Door Kunstfactor (rechtsvoorganger van het LKCA) is in samenwerking met een veldcommissie een competentieset ontwikkeld. De competentieset geeft een duidelijk overzicht van de (extra) kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om als muziekdocent instrumentale muziekeducatie in het primair

onderwijs te kunnen geven. Ontwikkelaars van bijscholing (bijvoorbeeld centra voor de kunsten en muziekscholen) kunnen met deze publicatie nagaan welke competenties de docerende musicus in het primair onderwijs nodig heeft¹.

Meerdere projecten hebben een doorlopende leerlijn voor groep 1 t/m 8 en een methodiek ontwikkeld. Vanaf 2012 werkt het Fonds voor Cultuurparticipatie in nauwe samenwerking met het LKCA, in opdracht van het Ministerie OC&W, aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

Doel van het programma is om door middel van een landelijk samenhangende aanpak de kwaliteit van cultuureducatie in het primair onderwijs te borgen.

Alle centrale aanvragers zijn culturele instellingen die zich richten op samenwerking met het onderwijs. Zij richten zich in alle gevallen op de ontwikkeling, verdieping en vernieuwing van het curriculum. Tevens richten de meesten zich op deskundigheidsbevordering van leerkrachten en educatieve medewerkers en op de relatie tussen school en culturele omgeving. De komende jaren zullen er dus in de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit nog veel leerlijnen en methodieken ontwikkeld gaan worden (www.cultuurparticipatie.nl). Het LKCA is de komende jaren op verschillende gebieden actief in het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (www.lkca.nl).

Daarnaast kunnen scholen en instellingen vanaf maart 2014 aan de slag met de landelijke leerlijn Kunstzinnige Oriëntatie voor het primair onderwijs. Deze doorlopende leerlijn is ook onderdeel van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit en wordt op dit moment uitgewerkt door SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Organisatie

Om te komen tot verankering van muziekeducatie in het onderwijs is het belangrijk om duidelijkheid te hebben over de

verantwoordelijkheden binnen de organisatie. Een leeraspect wat in veel projecten terugkomt, is het belang om vooraf duidelijke afspraken te maken over de bevoegdheden en taakverdeling van iedereen. Wat doet de projectleider, de docenten, icc-er, cultuurcoach, leerkrachten, maar vergeet ook zeker de ouders niet! Bepaal vooraf wie organiseert, coördineert, informeert en evalueert.

Financiële middelen

Zoals bij de structurele inbedding van muziekeducatie in het primair onderwijs al beschreven is, is het van cruciaal belang om de projectsubsidies te zien als investering in onze toekomst met als doel muziekonderwijs in het primair onderwijs te verankeren.

Bij meerdere Muziek in ieder Kind projecten is de cultuurcoach zeer succesvol ingezet. De cultuurcoach biedt goede mogelijkheden voor structurele inbedding van muziekeducatie in het primair onderwijs. Het rijk draagt immers, via de gemeente, bij aan de financiering van een cultuurcoach, ook wel combinatiefunctie cultuur genoemd. De cultuurcoach heeft één werkgever en is de schakel tussen de school en culturele instelling en aanbieders.

Daarnaast is het uiteraard van belang om nog op zoek te gaan naar andere budgetten die beschikbaar zijn voor cultuureducatie. Te denken valt hier aan de provinciale of landelijke stimuleringsprogramma's of fondsen en sponsors. Ook heeft elke school zijn/haar eigen schoolbudgetten en ouderbijdragen. Daarnaast zijn er nog de vouchergelden. Het is in ieder geval van belang om bij financiering en subsidies van tevoren duidelijke afspraken te maken over wensen en verantwoordelijkheden.

Slotwoord

Wij hopen dat deze publicatie een grote inspiratiebron is voor alle culturele organisaties die een structurele samenwerking aangaan met het primair onderwijs en hiermee als doel hebben de muziekeducatie in het primair onderwijs te verankeren.

1. Bron: "Competenties voor de docerend musicus in het onderwijs", Kunstfactor, 2012 www.lkca.nl

Tips

Algemeen

- Maak met het voltallige team van kunstvakdocenten een plan waarin is aangegeven wie welke themadagen van het eigen kunstcentrum of andere landelijke themadagen bijwoont en hoe de daar uitgereikte materialen en gehouden presentaties met elkaar worden gedeeld.
- Betrek verschillende experts bij de ontwikkeling en uitvoering van je methode (bijv. pabo- en muziekdocenten).
- Help en betrek groepsleerkrachten bij de muzieklessen. Het kan groepsleerkracht afschrikken om muziekles te geven wanneer zij zien met hoeveel gemak de vakleerkracht zijn lessen geeft.
- Bied meerdere instrumenten in meerdere leerjaren aan, met daarbij steeds een combinatie van solo- en begeleidingsinstrumenten.
- Zorg voor een rijke leeromgeving binnenschools, dat neemt de kans dat kinderen blijvend actief willen participeren groter. Enkele factoren zijn dan wel van belang: de actieve support van ouders en het goed aansluiten van het buitenschoolse op de beleving van kinderen binnenschools. Dat kan bijvoorbeeld door de sociale groep die binnenschools ontstaat door het musiceren zoveel mogelijk in tact wordt gehouden.
- Bespreek met de groepsdocent hoe je de muzieklessen zo goed mogelijk kunt laten aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen.
- Zorg ervoor dat de leerkrachten laten zien dat ze de muzieklessen waardevol vinden. Dat is voor de kinderen heel belangrijk. Kijk bijvoorbeeld regelmatig actief mee of benoem aan het eind van de les de vorderingen van de leerlingen.
- Observeer de kinderen tijdens het project; groepsleerkrachten kunnen aangenaam verrast worden door wat een kind tijdens een muziekles laat zien.

Samenwerking

- Organiseer voor aanvang van een project een kennismakingsmoment voor de leerkrachten en de kunstvakdocenten. Bespreek de wijze waarop samengewerkt kan worden (tijdens maar ook buiten de lessen om) en de krachten gebundeld kunnen worden.
 - De muziekdocenten kunnen toelichten aan welke doelen ze met de kinderen willen werken en welke aanpak (o.a. rol voor andere kunstdisciplines), organisatie van optredens of concerten, profiel van docenten, selectie van instrumenten, samenwerking met de leerkrachten, betrekken van ouders, etc. ze hanteren.
 - De leerkrachten kunnen toelichten hoe zij werken met de kinderen, desgewenst iets vertellen over de samenstelling van de groep.
- Formaliseer de momenten waarop tussentijds gesproken wordt over de voortgang van het project: wie zijn bij het overleg betrokken, op welke momenten en hoe de uitkomsten worden overgedragen aan andere teamleden.
- Stem goed af wat de rol van de leerkracht is als hij aanwezig is. De aanwezigheid van de vaste leerkracht is cruciaal. Het blijkt niet realistisch te zijn dat de leerkrachten altijd aanwezig zijn en meespelen in de lessen.
- Zorg voor draagkracht van de groepsleerkracht.
- Stem je aanbod af met de scholen. Scholen hebben verschillende ideeën over de doelen van het project voor de kinderen. Ook de gewenste aanpak verschilt per school. Denk bijvoorbeeld aan: keuze van werkvormen, frequentie en locatie van presentaties/optredens, samenwerking met de groepsleerkracht, betrekken van ouders, leggen van relatie met andere kunstdisciplines, organiseren van meer of minder activiteiten buiten de school.
- Stimuleer het zingen bij groepsleerkrachten.
- Niet iedere leerkracht heeft affiniteit met het domein muziek; verwacht geen wonderen.
- Neem de tijd om met groepsleerkrachten, directies en muziekdocenten te reflecteren op het werk en waar nodig bij te sturen.
- Biedt projecten per school op maat aan, de tevredenheid van de scholen kan hier sterk door stijgen.

Organisatie en klassenmanagement

- Houd de lijntjes kort en daarmee efficiënt! Maak gebruik van de interne cultuurcoördinator of van een cultuurcoach.
- Onderzoek met elkaar de mogelijkheden die er zijn om binnen de lessen meer te differentiëren op niveau. Zijn er nieuwe materialen nodig ter ondersteuning? Hebben docenten wensen met betrekking tot bijscholing? Of is het aanvullend nodig buiten de lessen om een aanbod te creëren voor de snellere leerlingen, zodat zij niet geremd worden in hun ontwikkeling of motivatie?
- Bespreek met elke kunstvakdocent zijn/haar vaardigheden op het gebied van klassenmanagement. Goed klassenmanagement is een voorwaarde voor een succesvolle les.
- Klassen zijn doorgaans rustiger als de eigen groepsleerkracht aanwezig is.
- Laat de leerkrachten helpen de orde te handhaven of daar tips over te geven.
- Geef de muzieklessen 's middags,
- in verband met de concentratie en energie van de kinderen.

Colofon

**Muziek in ieder kind: de projecten,
Naar verankering van muziekeducatie in het primair onderwijs.
Een praktische gids met tips en aanbevelingen.**

Projectgroep

LKCA: Gert Bomhof, Chantal de Bonth, Jan van den Eijnden, Maryan Hess, Marian van Miert, Petra de Regt en Anneloes Vermeulen
Fonds voor Cultuurparticipatie: Tynke Hiemstra

Vormgeving

Thonik, Amsterdam

Eindredactie

Carla Wiechers, Utrecht

Coverfoto

Nellie de Boer

© LKCA Utrecht 2013

Wij trachten zo zorgvuldig mogelijk met beeld- en portretrecht om te gaan. Mocht u desondanks over het beeldgebruik in deze publicatie vragen hebben, dan kunt u mailen naar info@lkca.nl.

Wat is de rol van het LKCA?

Het Landelijke Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) verzamelt informatie en ontwikkelt kennis met en voor professionals in cultuur en onderwijs. Het maakt deze kennis toegankelijk via websites, digitale nieuwsbrieven, publicaties, netwerken, presentaties en conferenties. Het LKCA draagt hiermee bij aan de kwaliteit van praktijk en beleid op het gebied van cultuuronderwijs, kunsteducatie en amateurkunst.

landelijk
KCA
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst